

**OBJE STRANE
DEMOKRACIJE**

Ova publikacija izdana je u okviru projekta Obje strane demokracije, a uz potporu Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Grada Zagreba - Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.

Ovdje navedeni stavovi autora/ica ne moraju nužno odražavati stavove Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Grada Zagreba - Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.

Urednica: Tajana Broz
Suradnici/e: Tajana Broz,
Vedrana Kobaš,
mr.sc. Berto Šalaj,
Iris Valković
Lektura i korektura: Kristina Šubašić
Grafičko oblikovanje: *BESTIAS
Izdavačice: CESI
Za izdavačice: Sanda Malbaša
Naklada 1000

KONTAKT ADRESA:

CESI

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

tel: 385 1 24 22 800

fax: 385 1 24 22 801

e-mail: cesi@zamir.net

www.cesi.hr

Sadržaj

5

Ljudska prava
Iris Valković

27

Demokracija i aktivno
građanstvo
Berto Šalaj

41

Izbori
Tajana Broz

49

Rodna ravnopravnost
Tajana Broz i Vedrana Kobaš

LJUDSKA PRAVA

Što su to ljudska prava?

Najjednostavniji odgovor na ovo pitanje mogao bi biti da su to prava koja su sadržana u brojnim međunarodnim (globalnim i regionalnim) pravnim izvorima ili u nacionalnim ustavima i zakonima. Ovim putem možemo doći do odgovora da ljudi imaju ljudska prava jedino zbog toga što su se moderne države obvezale poštovati ih putem ustava, UN-ovom Deklaracijom o ljudskim pravima i brojnim drugim međunarodnim propisima.

Međutim, sustav ljudskih prava danas, s razrađenim nacionalnim i međunarodnim principima i mjerama zaštite, posljedica je stoljetnog promišljanja o pravima čovjeka. Izvorište poštovanja ljudskih prava, kako ih danas poznajemo, leži u shvaćanju da ljudi imaju ljudska prava zato što su ljudska bića. Poznata je sintagma “život dostojan čovjeka” - ona u sebi sadrži misao da svatko od nas ima potrebu za dostojanstvenim životom, kako bi živio kao ljudsko biće i ostvario puninu svoje osobnosti. Pri tome je svaki čovjek slobodan i jednak drugome jer je dostojanstvo potreba svakog ljudskog bića ma kako se ona međusobno razlikovala. Tri navedene vrijednosti - ljudsko dostojanstvo, sloboda i jednakost - čine srž ideje o ljudskim pravima. Upravo je čitav niz ljudskih prava garancija da će svaki pojedinac moći živjeti život u dostojanstvu i jednakosti. Ovakvo shvaćanje ljudskih prava prethodi međunarodnim dokumentima, štoviše, glavni je pokretač međunarodnog kodificiranja ljudskih prava.

Američka deklaracija nezavisnosti, 4. srpnja 1776.

“Mi držimo da su ove istine same po sebi razumljive: svi su ljudi stvoreni jednakima i obdareni od svojeg Stvoritelja određenim neotuđivim pravima među kojima su pravo na život, slobodu i traganje za srećom.”

Ljudska prava mogu se shvatiti kao definiranje onih osnovnih normi koje su neophodne za život u dostojanstvu; a njihova univerzalnost izvedena je iz činjenice da su svi ljudi jednaki u svojoj ljudskosti bez obzira na međusobne razlike.

Karakteristike ljudskih prava

1 . Ljudska prava su neotuđiva. Ovo znači da ih ne možete izgubiti zato što su povezana s ljudskim postojanjem. Ljudska prava su nerazdvojiva od pojedinca, ona nisu pitanja zasluge ili nagrade i ne mogu se pokloniti ni oduzeti. To ne znači da se svako ljudsko pravo može koristiti bez ograničenja. Pravno uređena ograničenja postoje zbog poštovanja ljudskih prava drugih ljudi ali i zaštite vrijednosti određene političke zajednice. Tako, npr., pravo na nepovredivost doma ne priječi da pod određenim uvjetima policija pretraži nečiji dom.

O. W. Holmes, bivši sudac Vrhovnog suda SAD-a:

“Istina je da prvi Amandman na Ustav SAD-a štiti slobodu govora, no nedvojbeno time nije zaštićen onaj tko u prepunom i zamračenom kinu, usred predstave, iznenada, bez razloga zaviče ‘vatra!’ “

O. W. Holmes, bivši sudac Vrhovnog suda SAD-a:

“Jasno je da moje pravo da se razmahujem svojom šakom prestaje tamo gdje započinje nos drugog čovjeka.”

Francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, 26.8.1789. godine:

“Sloboda se sastoji u tome da svatko može činiti sve što ne šteti nekom drugom tako da ostvarivanje prirodnih prava svakog čovjeka ima za granicu samo osiguranje jednakih prava i za ostale članove društva. Ove se granice mogu regulirati zakonski.”

- 2. Ljudska prava su nedjeljiva, međuovisna i međusobno povezana.** Nedjeljivost znači da su ljudska prava bitna za život dostojan čovjeka. Sva su ljudska prava povezana i međuovisna. Nečije uživanje jednog prava zavisi od uživanja mnogih drugih prava te ni jedno pravo nije važnije od ostalih. Npr., pravo na sudjelovanje u obavljanju javnih poslova i pravo da se bude primljen u javne službe izravno ovisi o pravu na slobodu mišljenja i izražavanja misli, o pravu glasa i pravu na obrazovanje.
- 3. Ljudska prava su univerzalna.** To znači da se ona jednako primjenjuju na sve ljude u svijetu, bez vremenskog ograničenja. Svaki pojedinac ima pravo da uživa ljudska prava bez obzira na rasu, boju, spol, jezik, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, rođenje ili status.

Ustav Republike Hrvatske, čl.14.

“Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.”

Povijest ljudskih prava

Shvaćanje da ljudi imaju određena prava i slobode zbog same činjenice o svojoj ljudskoj prirodi (postojanju) relativno je novo. Novijeg je datuma i zaštita ljudskih prava na globalnoj razini. Strahovita iskustva II. svjetskog rata učvrstila su shvaćanje da je univerzalno poštivanje ljudskih prava i ljudskog dostojanstva “temelj slobode, pravde i mira u svijetu”.

Korijene zaštite određenih ljudskih prava nalazimo već u najstarijim kulturama. Gledano kroz povijest, sva su društva prepoznavala pravičnost i pravdu te potrebu zaštite zdravlja i dobrobiti svojih članova. Tako Hamurabijev zakonik, Biblija, Kuran, Konfucijevi napisi, te antički filozofi i mnogi drugi spominju prava, dužnosti i odgovornosti. Svima im je zajednička zaštita najstarijeg ljudskog prava - prava na život i poštivanje načela: “Ne čini drugome ono što ne želiš da drugi čine tebi”.

Hamurabijev zakonik (Babilon, 2000. pr.n.e.):

“Uspostavlja se vladavina pravde u kraljevstvu, da uništi opasne i nasilnike, da spriječi oblike ugnjetavanja nejakih ... da prosvijetli zemlju i promiče dobrotu naroda”.

Faraonske upute (2000. pr.n.e):

“Kada podnositelj molbe dođe iz Gornjeg ili Donjeg Egipta ... potrudite se da sve bude urađeno po zakonu i da se poštuje običaj i pravo svakog čovjeka.”

Aristotel (384.-322. pr.n.e.)

“Cilj zakona je da spriječi pojedince u kršenju ljudskih prava drugih ljudi.”

Prve državne akte koji pojedincima jamče slobode i prava, donose srednjovjekovni engleski vladari kao rezultat pritisaka nezadovoljnih podanika. Tako se aktima Magna Carta Libertatum iz 1215., Bill of Rights iz 1689., i Habeas Corpus Act iz 1679. godine ograničava njihova vlast i podliježe zakonskim ograničenjima. Npr., Magna Carta sadrži niz prava, kao što je pravo svih slobodnih građana da posjeduju i nasljeđuju imovinu te da budu oslobođeni prekomjernih poreza. Ona utvrđuje principe sudskih procesa i jednakosti pred zakonom.

Magna Carta Libertatum, kralj Ivan Bez Zemlje, 1215.

“Svim slobodnim ljudima u našem kraljevstvu jamčimo zauvijek, mi i naši nasljednici, sve niže navedene slobode, da ih imaju i uživaju, kako oni tako i njihovi nasljednici.”

Tokom sedamnaestog i osamnaestog stoljeća u Europi, brojni filozofi, predvođeni Johnom Lockeom, razrađuju koncept “prirodnih prava”. Smatraju da su to ona prava koja pripadaju osobi zato što je on/ona ljudsko biće, a ne zato što su, na primjer, državljani određene zemlje ili pripadnici određene religije ili etničke grupe. Prirodna prava su skupina prava koja ljudsko biće stječe rođenjem i koja su starija i nadređena državnom pravu jer proizlaze iz prirodnog reda stvari. Ideja po kojoj iz ovih prirodnih prava trebaju proizaći određena zakonska prava postala je široko prihvaćena i počela se odražavati u ustavima - temeljnim aktima nekih zemalja.

Tako je, pod utjecajem Lockea, Montesquieua i drugih, u jeku Francuske revolucije donesena Deklaracija o temeljnim pravima čovjeka i građanina (1789.), a za vrijeme američke borbe za nezavisnost Virginijska Deklaracija (1776.) i Povelja prava (1791.). Francuska Deklaracija napala je politički i pravni sistem monarhije i definirala prirodna prava čovjeka kao “slobodu, vlasništvo, sigurnost i pravo na otpor ugnjetavanju”. Aristokratske privilegije, koje su postojale u monarhiji, zamijenila je principom jednakosti pred zakonom.

Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, 26.08.1789.

“Uvjereni da su neznanje, zaborav ili nepoštovanje ljudskih prava jedini uzroci javnih nevolja i korumpiranosti vlada, predstavnici francuskog naroda okupljeni u Nacionalnoj skupštini Francuske odlučili su da u jednoj svečanoj Deklaraciji predstavljaju prirodna, neotuđiva i sveta prava kako bi ova Deklaracija sve članove društvene zajednice podsjećala na njihova prava i obveze, da bi se djelovanje zakonodavne kao i izvršne vlasti moglo u svakom trenutku usporediti sa svrhom postojanja političke ustanove...”

Iako je iz dosadašnjeg prikaza vidljivo da su kroz povijest zaštićena određena prava koja danas zovemo ljudskima, potrebno je napomenuti da to svejedno nije jamčilo (ni danas ne jamči posvuda) zaštitu svim ljudima u određenoj zajednici. Od neslobodnih ljudi (robova) do onih druge boje kože, vjere, nacionalnosti ili pak spola (žene) – dug je popis skupina za koje određena ljudska prava nisu vrijedila.

Borba tih naoko jednakih, a u stvarnosti potlačenih grupa, ima za posljedicu kvalitetniju zaštitu ljudskih prava i sve više onih “jednakih”, a ipak isključenih.

Jürgen Habermas, Frankfurter Rundschau, 4.02.1997.

“Naoko jednaka prava počela su se sasvim polako primjenjivati na podređene, marginalizirane i isključene grupe. Radnici, žene, Židovi, Romi, homoseksualci i azilanti tek su nakon mnogobrojnih političkih borbi priznati kao ‘ljudi’ koji imaju pravo na potpunu jednakost. Pojedinačni primjeri emancipacije omogućavaju retroaktivno prepoznavanje ideološke funkcije koju su ljudska prava imala ranije. Svaki put slobodarski poziv na sveopće prihvaćanje i provedbu ljudskih prava služio je za prikriivanje činjenične nejednakosti isključenih.” .

Martn Luther King, borac za prava Afroamerikanaca, 1967.

“Kad je Ustav pisan, proglašena je zanimljiva formula po kojoj su se naplaćivali porezi, a koja je propisivala da je crnac 60% osobe. Danas kao da vrijedi druga zanimljiva formula, da je crnac 50% osobe – dobrih stvari u životu ima otprilike 50% manje nego bijelac, a loših stvari u životu iskuša 50% više nego bijelac”.

S razvojem ljudskog društva popis ljudskih prava neprestano se širi. Gore navedenim dokumentima, poput Deklaracije o pravima čovjeka i građanina i Virginijske deklaracije, zajamčena su klasična ljudska prava ili, kako ih se često naziva, **prava prve generacije**. To su prava koja štite pojedinca od djelovanja državne vlasti pa se zato mogu nazvati i negativnim pravima. Uključuju tzv. osobna prava te politička i građanska prava. Osobna prava su prava čovjeka na zaštitu od napada svake vrste kao i na to da njegovo ljudsko dostojanstvo ostane netaknuto. Primjer za to je pravo na život, što je osnova za sva ostala prava, i pravo na slobodan razvoj osobe.

Politička i građanska prava svakom čovjeku garantiraju neometano sudjelovanje u političkom životu zajednice, bez straha da će zbog toga biti neopravdano kažnjen.

Od ovih prava sloboda mišljenja i izražavanja misli su od ključne važnosti.

Neka od prava prve generacije koja jamči hrvatski Ustav su:

Pravo na život.

Jednakost u pravima i slobodama i jednakost pred zakonom.

Zabrana uhićenja ili pritvaranja bez pisanog, sudbenog i na zakonu utemeljenog naloga.

Pravo na suđenje u razumnom roku pred zakonom ustanovljenim, neovisnim i nepristranim sudom.

Pretpostavka nedužnosti - svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.

Pravo na žalbu.

Pravo na privatnost (nepovredivost doma, sloboda i tajnost dopisivanja i svih drugih oblika komuniciranja, sigurnost i tajnost osobnih podataka).

Sloboda mišljenja i izražavanja misli, savjesti, vjeroispovijedi.

Pravo na javno okupljanje i mirni prosvjed.

Pravo na slobodno udruživanje.

Opće i jednako biračko pravo.

Pravo vlasništva.

Daljnijim razvojem ljudskih prava nastalo je shvaćanje da se odnosom pojedinca i vlasti ne priznaju samo prava nego nameću i obveze. Iz takvog shvaćanja postupno se razvila ideja o obvezi države da osigura određena socijalna i gospodarska prava, tzv. **prava druge generacije**. Ovakav razvoj rezultat je uočavanja nedostataka liberalnog kapitalizma 19. stoljeća i potrebe za uspostavljanjem socijalne države. Prava druge generacije nazivaju se i pozitivnim pravima, jer uključuju zahtjev pojedinca upućen državi da svojim djelovanjem spriječi neželjene posljedice tržišnog gospodarstva.

Osnovno pravo druge generacije je pravo na rad i sloboda rada, prvi put formulirano u Ustavu Meksika iz 1917. i u Weimarskom Ustavom iz 1919. godine.

Pravima koja čine ovu grupu u prvom se redu osigurava da svaki čovjek bude opskrbljen barem

osnovnim stvarima da bi mogao živjeti dostojanstveno. Međutim, mnoga prava druge generacije su programatske prirode, tj. nisu utuživa jer za njihovo kršenje nije predviđena sankcija. Pravo na rad, npr., ne znači da nezaposleni može tužiti državu pred sudom jer mu nije omogućila ostvarenje njegovog ljudskog prava, ali predstavlja zahtjev prema državi da ona svojom gospodarskom politikom dovede do što veće zaposlenosti i da nezaposlenima zajamči osnovna socijalna prava poput zdravstvene zaštite i minimalnih primanja za vrijeme nezaposlenosti.

Neka od prava druge generacije koja jamči hrvatski Ustav su:

Pravo na rad i sloboda rada.

Ograničenje radnog vremena.

Pravo na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje.

Pravo na zdravstvenu zaštitu.

Pravo na osnivanje sindikata i pravo na štrajk.

Pravo na obrazovanje.

Takozvana **prava treće generacije** tek se odnedavno ubrajaju u ljudska prava. Pravima trećeg naraštaja smatraju se prije svega ekološka prava kao pravo na zdrav okoliš, ali i pravo na razvoj, na mir, na udio u eksploataciji zajedničkog nasljeđa čovječanstva, na komunikaciju i humanitarnu

pomoć. Nakon Konferencije na vrhu o zaštiti okoliša, održane u Riju 1992. godine, prava poput onog na zdrav okoliš sve više dobivaju na važnosti.

Od prava treće generacija hrvatskim se Ustavom jamči pravo na zdrav život.

Povelja temeljnih prava Europske Unije, koja zasad nije obvezujući akt, sadrži moderan popis ljudskih prava koji osim zaštite okoliša obuhvaća i suvremena poimanja bioetike.

Povelja temeljnih prava Europske Unije, Nica, 2000. godine:

"Čl. 37: "Visok stupanj zaštite okoliša kao i poboljšanje kvalitete okoliša mora biti sastavni dio politike Unije koji se treba osigurati u skladu s principima održivog razvoja."

"Čl.3. st.2: "U području medicine i biologije posebno se treba štiti:

- slobodan pristanak prethodno informirane zainteresirane osobe, u skladu sa zakonskim pravilima*
- zabrana eugeničkih postupaka, pogotovo onih koji imaju za cilj umjetnu selekciju pojedinaca*
- zabrana upotrebe ljudskog tijela i njegovih dijelova kao sredstva zarade*
- zabrana reproduktivnog kloniranja ljudskih bića."*

Zaštita ljudskih prava

Zaštita ljudskih prava na svjetskoj razini

Nakon II. svjetskog rata, globalnu zaštitu ljudskih prava na sebe preuzimaju Ujedinjeni narodi. Organizacija koja je osnovana s ciljem održanja svjetskog mira i sigurnosti, svjesna da su “priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotudivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu”, već u svom temeljnom aktu, Povelji UN-a iz 1945. godine, naglašava “poštivanje prava čovjeka i temeljnih sloboda za sve, bez razlike s obzirom na rasu, spol, jezik ili vjeroispovijed”. Ovime se desila revolucija u zaštiti ljudskih prava, jer je način na koji se države odnose prema svojim građanima dobio svjetskog čuvara.

Globalni značaj UN-a potvrđuju i sljedeći podaci. Danas na svijetu postoje:

192 države članice Ujedinjenih Naroda (UN) među kojima je i Republika Hrvatska,

193 međunarodno priznate države,

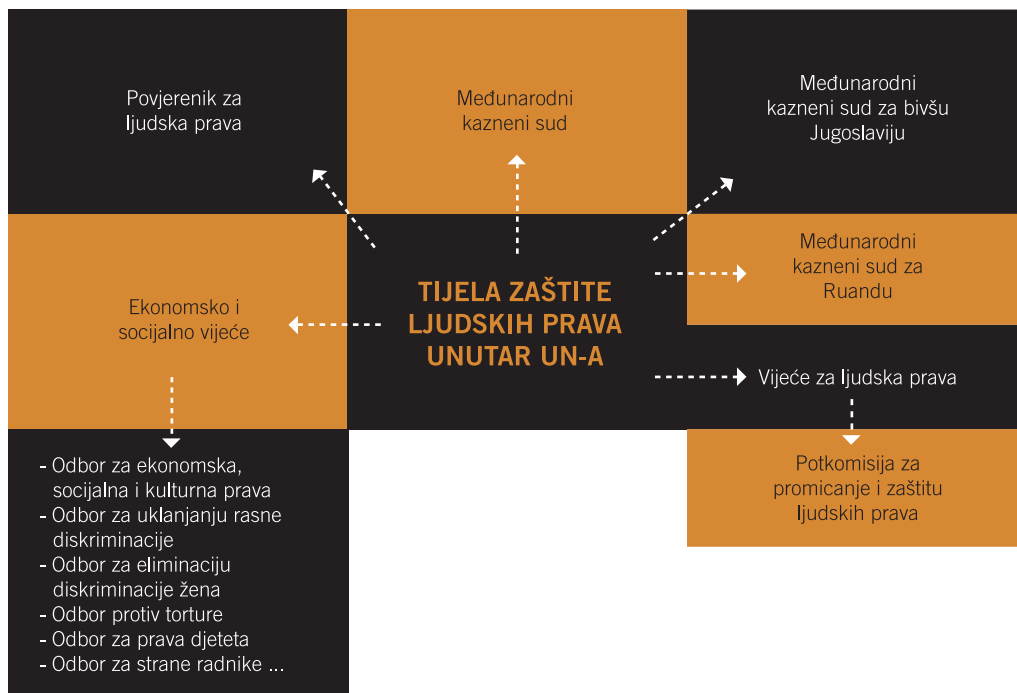
245 entiteta koji se smatraju državama,

jedna međunarodno priznata država koja nije članica UN-a - država Vatikan kojom upravlja Sveta Stolica.

Nadahnuta proklamacijama iz Povelje, tri godine kasnije donesena je Opća deklaracija o ljudskim pravima koja u svojih 30 članaka sadrži popis temeljnih ekonomskih, socijalnih, kulturnih, političkih i građanskih prava. Međutim, manjkavost deklaracija jest u tome da one ne obvezuju države potpisnice, već su izraz političke volje.

Upravo zbog prirode Opće deklaracije, a sa željom da se osigura konkretna zaštita niza ljudskih prava, doneseni su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima te Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. To su međunarodne konvencije koje primoravaju države potpisnice na to da zaštitu ljudskih prava unutar svojih granica prilagode normama koje su propisane konvencijama. Ovu provedbu nadziru posebna tijela UN-a, s obzirom da su im države obvezne podnositi redovite **izvještaje**. Neka tijela, npr. Vijeće za ljudska prava, mogu, osim izvještaja, razmatrati i rješavati **priopćenja** države potpisnice, kojima ona upozorava na neprovođenje odredaba **Pakta o građanskim i političkim pravima od strane druge države, kao i razmatrati** pritužbe pojedinaca. Tako se svatko, pod određenim uvjetima, može obratiti Vijeću ako smatra da je neka država potpisnica prekršila njegova prava zajamčena Paktom o građanskim i političkim pravima. Rješenje pritužbe ne obvezuje državu da po njemu postupi, ali mnoge su države u skladu s gledištima Vijeća izmijenile svoje zakonodavstvo i ispravile već počinjene nepravde (oslobodile zatočenike, platile odštetu i sl.).

Unutar UN-a postoji čitav niz tijela za zaštitu ljudskih prava koja međusobno surađuju i zajednički doprinose promicanju i razvoju ljudskih prava. Neka od najvažnijih navedena su na sljedećem grafičkom prikazu:

Iako su ljudska prava briga glavnih tijela UN-a (Opća skupština, Vijeće sigurnosti, Tajništvo, Međunarodni sud pravde, Ekonomsko i socijalno vijeće i Vijeće za ljudska prava), najveću ulogu u zaštiti ljudskih prava imaju Vijeće za ljudska prava i Ekonomsko i socijalno vijeće (ECOSOC). ECOSOC-ov značaj je u tome što koordinira rad svih tijela UN-a kao i specijaliziranih ustanova (npr. Međunarodna organizacija rada (ILO), Međunarodni fond za djecu (UNICEF), Razvojni fond za žene (UNIFEM), Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), itd.) koje svojim radom promiču ljudska prava. Osim toga, ECOSOC surađuje s brojnim nevladinim udrugama koje su se pokazale kao gorljivi borci za ljudska prava i pokretači razvojnih promjena.

Ekonomsko i socijalno vijeće surađuje s više od 2100 nevladinih organizacija koje su s Vijećem u konzultativnom statusu! Najznačajnija je suradnja s međunarodnim nevladinim udrugama poput Amnesty International, Human Rights Watch i drugima .

Osim Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima te Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, UN je donio više od 20 temeljnih konvencija u kojima se razrađuju pojedina ljudska prava i uspostavljaju se posebni mehanizmi njihove zaštite.

Regionalna zaštita ljudskih prava

Europa ima vrlo dobro uspostavljen sustav za zaštitu ljudskih prava unutar Vijeća Europe. Osim Europe i u ostalim dijelovima svijeta postoje regionalni mehanizmi zaštite ljudskih prava. U Americi (Sjevernoj i Južnoj), postoji Organizacija američkih država, a glavni obvezujući dokument je Američka konvencija o ljudskim pravima iz 1969. godine. U Africi postoji Afrička povelja o pravima čovjeka i naroda. Na azijskom kontinentu do danas nije razvijen obvezujući sustav zaštite ljudskih prava već postoji samo neobvezujuća deklaracija - Azijska deklaracija o ljudskim pravima.

Vijeće Europe ime 47 država članica među kojima je i Republika Hrvatska. Jedna je zemlja kandidatkinja za članstvo (Bjelorusija), a njezin je status posebnog gosta trenutno suspendiran zbog nedovoljnog poštivanja ljudskih prava i načela demokratske vladavine.

Glavni instrument za zaštitu ljudskih prava u Europi je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (također poznata i kao Europska konvencija o ljudskim pravima - ECHR). Ovaj dokument prihvatile su sve države članice Vijeća Europe, a primjenjuje se od 1953. godine. Konvencijom se osiguravaju građanska i politička prava, a njena glavna snaga je Europski sud za ljudska prava, koji nadzire provedbu Konvencije. Njemu se mogu obratiti države, pojedinci, nevladine udruge i skupine ako smatraju da su države članice Vijeća povrijedile njihova prava zajamčena Konvencijom.

Europski sud za ljudska prava u Strassbourgu

2006. godine pred Sudom je bilo 89 887 slučajeva. 20% bile su tužbe protiv Rusije, 12% protiv Rumunjske, a treće mjesto drži Turska koja je tužena u oko 10% slučajeva.

Godišnji je kapacitet rješavanja slučajeva puno manji nego što ima zahtjeva za rješavanje. 2006. godine Sud je donio 1560 presuda.

Baš kao i na razini UN-a, socijalna i ekonomska prava u Europi osiguravaju se posebnim dokumentom - Europskom socijalnom poveljom. To je obvezujući dokument koji obuhvaća prava na zaštitu životnog standarda ljudi u Europi.

Zaštita ljudskih prava u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj ljudska prava svakog pojedinca propisana su Ustavom, međunarodnim ugovorima kojih je RH stranka, te zakonima.

U tekstu smo prethodno naveli neka od ljudskih prava koja su zaštićena Ustavom. Njihovo poštivanje kontrolira ponajprije Ustavni sud Republike Hrvatske, ali i svi ostali sudovi.

Republika Hrvatska je potpisnica mnogih međunarodnih ugovora kojima se štite ljudska prava i kojih se mora pridržavati. RH je potpisnica svih najvažnijih konvencija UN-a kao i Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Prema hrvatskom Ustavu, ti međunarodni ugovori dio su hrvatskog pravnog poretka što znači da se pred hrvatskim sudovima pojedinac može pozivati i na povredu prava zajamčenih međunarodnim dokumentima kojih je Hrvatska stranka. Štoviše, međunarodni ugovori koje je RH prihvatila imaju veću pravnu snagu nego hrvatski zakoni što im dodatno daje na važnosti.

Glavne Konvencije UN-a kojih je RH stranka:

Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja

Konvencija o pravima djeteta

Za kvalitetnu zaštitu ljudskih prava potrebna je suradnja svih sudionika koji utječu na kreiranje politike - središnja vlast (zakonodavne, izvršne i sudske), tijela regionalne vlasti te organizacija civilnog društva. U mnogima od njih postoje tijela čija je primarna zadaća promicanje ljudskih prava, unapređenje zaštite ljudskih prava, prepoznavanje problema i njihovo rješavanje.

U okviru Sabora, hrvatskog zakonodavnog tijela, djeluje Saborski odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina; unutar Vlade, središnjeg izvršnog tijela, postoji Vladin ured za ljudska prava, a na regionalnoj razini postoje županijske koordinacije za ljudska prava. Ova bi tijela prvenstveno trebala djelovati preventivno, tj. paziti da ne dođe do povrede ljudskih prava.

U slučaju povrede ljudskih prava pojedinci se mogu obratiti redovnim sudovima, Ustavnom sudu, ali i sljedećim nezavisnim institucijama:

- Ured pučkog pravobranitelja
- Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova
- Ured pravobraniteljice za djecu

U Hrvatskoj djeluje velik broj nevladinih udruga specijaliziranih u području zaštite i promicanja ljudskih prava koje aktivno doprinose učinkovitom ostvarenju svih ljudskih prava za sve bez diskriminacije. To su Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Amnesty International Hrvatska, brojne ženske udruge povezane u Žensku mrežu Hrvatske, Građanski odbor za ljudska prava, itd. ...

Za kraj, a kao uvod u sljedeće poglavlje ostaje nam pitanje jesu li ljudska prava i demokracija povezani? Danas sve demokratske države štite ljudska prava, međutim, da li je demokracija jedini

oblik ili najpogodniji oblik vladavine za provedbu i realizaciju ljudskih prava i sloboda? Je li u srži ideje demokracije zaštita ljudskih prava ili je moguća demokracija bez poštivanja ljudskih prava?

Evo jednog mišljenja:

Martin Kriele, bivši sudac Ustavnog suda njemačke savezne država Sjeverna Rajna i Vestfalija, Freiburg, 1980.

“Kvintesencija političkog prosvjetljenja novog vremena je jedinstvo ljudskih prava, raspodjele vlasti i demokracije. Realna učinkovitost ljudskih prava pretpostavlja njihovu pravnu valjanost, a ona pretpostavlja raspodjelu vlasti. Jer jedino onda kad je državni moćnik obvezan pravu, može biti obvezan i ljudskim pravima. Ali u sustavu raspodjele vlasti on je obvezan pravu samo ako izvršna vlast ne raspolaže pravom niti ga može kršiti, samo ako je tu izvršnu vlast propisao ustavotvorac i zakonodavac i samo ako neovisni suci nadgledaju održanje prava.”

**DEMOKRACIJA I
AKTIVNO
GRAĐANSTVO**

Što je to demokracija?

Na što mislimo kada danas, na početku 21. stoljeća, govorimo o demokraciji? Većina definicija navodi kako sam pojam potječe od grčke riječi demokratia, te kaže kako su korijeni ove riječi demos i kratos. Demos znači narod, a kratos vladavina. Demokracija je, dakle, za razliku od autokracije i aristokracije, oblik vladavine u kojem vlada narod. “Vladavina naroda” može nam izgledati kao nedvosmislen pojam, ali izgled vara. Od brojnih pitanja koja proizlaze iz definicije demokracije dva su od posebnog značenja. Prvo glasi: Što je demos? Drugim riječima, koga treba smatrati “narodom” koji treba vladati? Drugo pitanje: od čega se sastoji kratos? Drugim riječima, na koji način narod “vlada”? Na važnost ova dva pitanja može se ukazati i razlikovanjem “klasične” atenske demokracije i suvremenih demokratskih sustava.

Obilježja suvremenih demokracija

Većina analitičara ocjenjuje atensku demokraciju (oko petog stoljeća prije nove ere) prvom demokracijom u povijesti. Ovaj tip demokracije naziva se i čistom, klasičnom demokracijom, jer se sastojao od izravnog sudjelovanja građana u upravljanju svim javnim poslovima zajednice. Izravno sudjelovanje u upravljanju odvijalo se u skupštini u kojoj su sudjelovali svi odrasli atenski građani, pri je čemu glas svakog građanina imao jednaku vrijednost. Skupština je donosila odluke koje su se odnosile na zajedničke poslove atenskoga grada-države, a odluke su bile obvezujuće za sve pripadnike te zajednice. Odluke koje su usvajane bile su, dakle, rezultat rasprave građana i imale su neposredan utjecaj na život svih pripadnika Atene što zapravo znači da je demos vladao u pravom smislu te riječi. Razina političke aktivnosti građana Atene jedinstvena je u svjetskoj povijesti u pogledu učestalosti participacije građana.

Međutim, ako politički život Atene toga doba promatramo iz današnje perspektive, onda ga ni u kojem slučaju ne možemo označiti demokratskim. Zašto? Pravo sudjelovanja u skupštini, odnosno pravo građanstva, imali su samo odrasli slobodni muškarci atenskog podrijetla stariji od 20 godina, što znači da su iz mogućnosti upravljanja isključene sve žene, robovi i slobodni doseljeni muškarci. Drugim riječima, demos koji vlada bio je vrlo sužen, a neki analitičari tvrde da se intenzivna politička participacija slobodnih građana odvijala upravo na temelju iskorištavanja rada žena i robova koji su obavljali najveći dio gospodarskih aktivnosti.

Po čemu se suvremene demokracije razlikuju od atenske demokracije? Dvije su važne razlike.

Prva se odnosi na opseg demosa, to jest na pitanje tko ima pravo sudjelovati u upravljanju određenom zajednicom. Za razliku od atenske demokracije, u suvremenim demokracijama pravo sudjelovanja

dodjeljuje se svim punoljetnim državljanima neke političke zajednice bez obzira na sve razlike koje postoje među njima, kao što su, primjerice, razlike s obzirom na spol, dob, klasu, imovinski status, etničku pripadnost, itd. Pravo sudjelovanja u odlučivanju o javnim pitanjima u suvremenim je demokracijama tako prošireno gotovo do maksimuma.

Povijest borbe za širenje općeg prava glasa može nam iz današnje perspektive izgledati kao davna prošlost. Da tome nije tako, svjedoči činjenica da su neke države, koje danas smatramo uzorima demokracije, uvele opće pravo glasa za žene tek u drugoj polovici 20. stoljeća. Tako je u Švicarskoj opće pravo glasa ženama dodijeljeno 1971., a u Lihtenštajnu tek 1984. godine.

Jedini mogući prostor širenja prava glasa jest dob, odnosno mogućnost uključivanja sve mladih dobnih skupina u demos. U većini europskih demokracija pravo glasa, odnosno pravo da se bude uključen u demos, stječe se s navršenih 18 godina života. Tijekom proteklog desetljeća u većem broju demokratskih država vode se rasprave o tome da se demos dodatno proširi, to jest da se pravo glasa stječe s navršenih 16 godina života. Najdalje je u tom pravcu otišla Austrija, u kojoj od srpnja 2007. godine dozna granica za glasovanje na svim izborima iznosi 16 godina. U nekim europskim državama (Njemačka i Švicarska) primjenjuje se dozna granica od 16 godina, ali samo za glasovanje na lokalnim izborima. U Hrvatskoj je ova tema bila prilično zanemarena, pa se tek posljednjih godinu dana počelo ozbiljnije govoriti o spuštanju dobne granice za glasovanje.

Zanimljiva rasprava o razlozima zbog kojih bi se dobna granica za glasovanje trebala spustiti na 16 godina može se pronaći na web stranici: www.youthrights.org

Druga važna razlika odnosi se na činjenicu da su, za razliku od atenske demokracije koju smo opisali kao izravnu, sve suvremene demokracije predstavničke. To znači da građani, demos, ne upravljaju izravno, već biraju svoje predstavnike na koje prenose pravo upravljanja najvažnijim poslovima zajednice u kojoj žive. Ova promjena dogodila se uslijed činjenice da su suvremene države po broju stanovnika višemilijunske i da bi izravno upravljanje od strane građana u praksi bilo nemoguće. Tome treba dodati i veliki teritorijalni opseg suvremenih država. Kao odgovor na ova dva problema “izumljeno” je načelo predstavništva. To zapravo znači da su sve suvremene demokracije posredničke demokracije, jer narod ne upravlja neposredno, već putem izbora onih koji će ih predstavljati. Izabrani predstavnici odlučuju o najvažnijim pitanjima, a njihove odluke obvezujuće su za cijelu zajednicu. Pritom bi izabrani predstavnici trebali voditi računa o interesima građana koji su ih izabrali, odnosno, kako sama riječ kaže, trebali bi predstavljati građane u pravom smislu te riječi. Činjenica postojanja periodičnih izbora i mogućnost promjene vlasti prisiljava predstavnike da vode računa o interesima demosa, a ne o svojim partikularnim, sebičnim interesima. Upravljanje naroda u predstavničkim demokracijama ne sastoji se, dakle, od neposrednog upravljanja, već od kontrole izabranih predstavnika.

Tome treba dodati da u raspravama o suvremenim demokracijama često možemo pronaći kako su te demokracije liberalne. Što se pod tim podrazumijeva? Pojam liberalna u sintagmi liberalna

demokracija ne znači da vlast u demokraciji mora slijediti političku ideologiju liberalizma. Pojam liberalna dolazi od riječi liberties, što znači slobode, pa tako liberalna demokracija znači oblik demokracije koji je utemeljen na vladavini prava i zaštiti određenih sloboda pojedinaca. To znači da u liberalnim demokracijama postoje prava (primjerice pravo na život, na slobodu, itd.) koje većina, ma kako dominantna bila, ne smije dovoditi u pitanje. Mogućnost vlasti da donosi zakone ograničena je, dakle, u suvremenim demokracijama postojanjem određenih prava koja su, najčešće, ugrađena u ustave i koja štite prava i slobode pojedinaca. Ova prava i slobode predstavljaju granicu do koje se volja većine može provoditi na štetu prava manjine.

Aktivno građanstvo

Spomenuli smo kako je širenje opsega stanovništva koje je u nekoj zajednici uključeno u demos u suvremenim demokracijama doseglo svoj maksimum. Mogli bismo, na temelju te činjenice, zaključiti da je stanje u suvremenim demokracijama zadovoljavajuće: svi građani imaju pravo da na slobodnim i poštenim izborima odaberu predstavnike koji će zastupati njihove interese. Građanima je na raspolaganju čitav niz sloboda i prava (sloboda mišljenja, sloboda izražavanja, sloboda udruživanja, itd.) putem kojih mogu pokušati utjecati na odvijanje političkih procesa u zajednici u kojoj žive. U suvremenim demokracijama ne žive podanici koji nemaju prava i u čije ime odlučuje netko drugi već građani koji sami odlučuju o svojoj sudbini.

Stvarno stanje ipak nije tako idilično. Unatoč ovakvim dostignućima, koja su neupitna u svim demokratskim državama, pojedini hrvatski političari daju izjave koje priliče 18. ili 19. stoljeću. Tako je primjerice glasnogovornik Vlade RH Ratko Maček izjavio kako se u Hrvatskoj nitko tko nema 30 000 eura i vlastitu kuću ne bi trebao baviti politikom.

U raspravama o aktualnom stanju korisno je krenuti od pojma građanstva. Promišljanje o tom pojmu omogućava raspravu o tome da li i danas, na početku 21. stoljeća, postoje ljudi koji su isključeni iz društva, građani “drugog” reda, odnosno građani koji su marginalizirani i diskriminirani. Danas je propitivanje pojma građanstva jedno od propulzivnih područja unutar političkih znanosti, pa tako postoje različite definicije, klasifikacije i tipologije građanstva. Za potrebe ovoga rada mogu se po strani ostaviti razlike između pojedinih teorija, te se možemo usredotočiti na dihotomiju koja je gotovo

sporazumno prihvaćena u raspravama o građanstvu. Ta se dihotomija odnosi na razliku u shvaćanju građanstva pri čemu se ono s jedne strane uzima kao *status* i s druge strane kao *uloga*.

Shvaćanje građanstva kao statusa javlja se još u rimskom pravu i tradiciji gdje se građanstvo primarno uzima kao pravni status na temelju kojeg posjedujemo određena prava. Tradicija rimskog prava prenesena nam je preko filozofije klasičnog liberalizma prema kojoj građanstvo znači status na temelju kojeg posjedujemo prava, a jedno od tih je zaštita naših prava koje nam garantira država. Ovaj pravni status reguliran je nacionalnim zakonodavstvima, najčešće ustavima pojedinih država u kojima su navedena prava građana, ali i nekim međunarodnim dokumentima. Danas nam se postojanje pravnog statusa građanstva za gotovo sve pripadnike zajednice čini razumljivim, no treba napomenuti kako postizanje ovog statusa nije teklo glatko i kako su pojedine društvene grupe postupno stjecale civilna, politička i socijalna prava.

Nabrajanje bi se, bilo na nacionalnoj, bilo na međunarodnoj razini, moglo dalje nastaviti, jer je jedno od obilježja 20. stoljeća bilo širenje prava. Širenje prava, odnosno širenje statusa građanstva, na sve veći broj pripadnika političke zajednice sasvim sigurno predstavlja značajno pozitivno postignuće, no pri tome ne smijemo ispustiti iz vida aktualnu praksu, to jest ne smijemo postati slijepi za praktičnu nemogućnost ostvarivanja nekih od ovih prava. Drugim riječima, ne smijemo propustiti zapitati se: u kojoj mjeri uz ova prava postoji i njihovo prakticiranje, to jest u kojoj mjeri postoji aktivno građanstvo koje je preduvjet da pojedinci putem demokratskog političkog procesa sudjeluju u upravljanju svojim životom?

Uz ovo praktično korištenje dodijeljenih prava vezano je drugo shvaćanje građanstva: građanstvo kao uloga. Poimanje građanstva kao uloge povezano je s tradicijom antičke Grčke, gdje se građanstvo shvaćalo kao politička uloga koja se ne temelji na određenom teritoriju, niti na određenoj etničkoj pripadnosti, već na aktivnom sudjelovanju u političkom životu zajednice. Ovdje je naglašena politička dimenzija građanstva, a do današnjih dana je ovakvo shvaćanje prisutno preko republikanskih teorija. Ovakvo poimanje građanstva proizlazi iz shvaćanja da puko dodjeljivanje prava nije dovoljno, već treba postaviti pitanje o mogućnostima korištenja i ozbiljenja tih prava, pa tako možemo reći da u suvremenim demokratskim društvima razliku između građana i podanika ne čini posjedovanje prava – jer gotovo svi punoljetni posjeduju prava – razlika je u mogućnosti i spremnosti da se uključimo u procese kritičkoga propitivanja političke vlasti i u raspravu o javnim problemima. Poimanjem građanstva kao uloge ni u kojem se slučaju ne tvrdi da je pitanje formalnih prava nevažno i irelevantno, jer kodificiranje ovih prava predstavlja nužan preduvjet za aktivno građanstvo i promatranje građanstva kao uloge, već se želi naglasiti kako se naše poimanje građanstva često svodi na promatranje građanstva kao statusa što za raspravu o aktivnom građanstvu nije dovoljno.

Razlikovanje statusa i uloge može se povezati s razlikom između pozitivne i negativne slobode. Negativna sloboda označava slobodu pojedinaca da slijede svoje privatne interese s najmanjim mogućim uplitanjem države u njihove poslove. Pojedinci su jednaki jer posjeduju jednaka formalna prava i jednaku slobodu, a to je sloboda od uplitanja države i drugih građana u njihove poslove. To je sloboda OD nečega. Pozitivna sloboda je

sloboda pojedinaca da sudjeluju u odlučivanju o pitanjima koja utječu na njihove živote. Jednakost ovdje znači jednakost mogućnosti da se sudjeluje u društvenim i političkim procesima putem kojih se odlučuje o zajedničkoj budućnosti. To je sloboda ZA nešto. Postojanje formalnih, negativnih prava i negativne slobode ne znači istovremeno da su građani politički subjekti koji mogu sudjelovati u procesu donošenja odluka. U istoj mjeri u kojoj u nekom društvu ne postoje pozitivna prava i pozitivna sloboda, postoji društvena i politička isključenost, te problem uključivanja. Dodjeljivanje formalnih prava, bez istodobnog uključivanja pojedinaca i grupa u procese odlučivanja, ostavlja ta prava mrtvim slovom na papiru.

Demokratsko načelo pretpostavlja da svi pojedinci, potencijalno zahvaćeni nekom kolektivnom odlukom, trebaju imati jednake mogućnosti da utječu na tu odluku. Da bi ovo načelo bilo djelotvorno, pojedinci moraju imati prava da participiraju u kolektivnom donošenju odluka, to jest moraju biti pripadnici demosa. Osim tih prava, pojedinci moraju imati mogućnosti i sposobnosti da donose autonomne odluke o pojedinim pitanjima, to jest moraju imati uvjete za prakticiranje aktivnog građanstva. Formalno postojanje stanovitih prava, premda vrlo važno, zapravo malo vrijedi ako izostaje njihovo autentično uživanje.

Tipovi građanske participacije

Najčešće obrađivani oblik prakticanja aktivnog građanstva u suvremenim demokracijama su izbori. Izbori su postupak kojim narod, demos, povjerava obavljanje političke vlasti predstavničkom tijelu. Izbori su, dakle, uobičajeni mehanizam putem kojega suvremene demokracije biraju članove svoga zakonodavnog tijela. Izbori se mogu odvijati na različitim razinama (lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, nadnacionalnoj).

Važnost izbora u suvremenim demokracijama proizlazi iz već spomenute činjenice da su to predstavničke demokracije. S obzirom na to da građani povjeravaju predstavnicima pravo upravljanja zajednicom na razdoblje od, najčešće, četiri godine i da time predaju svoju 'sudbinu' u ruke izabranih predstavnika, sam čin biranja očito je izuzetno važan. Može se reći da se u suvremenim predstavničkim demokracijama pravo demosa da vlada najjasnije vidi upravo u trenutku izbora. Izbori su sredstvo građana da kazne ili nagrade političare za njihovo ponašanje, oni su veza između građana i političara, te, prema većini autora, ključni element demokracije.

Kakva je uloga građana nakon što izbori završe? Neki teoretičari, ali i političari, smatraju da glasovanje na izborima treba biti jedini način sudjelovanja građana u upravljanju zajednicom. Prema ovom stajalištu, nakon što izaberu predstavnike koji će sljedeće četiri godine upravljati državom, građani se povlače u svoju privatnu sferu, baveći se svojim privatnim poslovima i privatnim užicima.

Ovi teoretičari svoje stavove obično obrazlažu time kako "obični" građani nisu dovoljno kompetentni da procjenjuju kompleksna politička pitanja i probleme. Ovaj se prigovor građanima vrlo lako može odbaciti pitanjem: ako držimo da je biračko tijelo nesposobno

razmišljati o politički važnim pitanjima zašto vjerovati u njegovu prosudbu kad se radi o izboru političkih predstavnika s tvrdnjama o vlastitoj kompetentnosti? Da ovakvi stavovi nisu samo teorijska mogućnost već da postoje i u stvarnom političkom životu, svjedoči i izjava Milana Bandića, gradonačelnika Zagreba, koji je u jednoj televizijskoj emisiji, na pitanje što misli o tome da se građani protive njegovim političkim potezima, izjavio kako građani trebaju izražavati mišljenje samo svake četiri godine na izborima (!).

Danas je u većini demokracija prihvaćeno stajalište da su izbori samo jedan, iako najvažniji, oblik građanske participacije. Dapače, većina demokratskih država pokušava proširiti mogućnost sudjelovanje građana u političkom životu, pa smo tako svjedoci češćeg korištenja elemenata neposredne, izravne demokracije. To se prije svega odnosi na referendum i građanske inicijative. U slučaju referenduma radi se o tome da građani glasovanjem direktno odlučuju o nekom pitanju, a političari se potom, najčešće, moraju striktno pridržavati odluke koju su izglasali građani.

Za razliku od većine drugih europskih demokracija čini se da hrvatski političari nisu skloni korištenju ovih elemenata izravne demokracije. O tome svjedoči odbijanje političke vlasti da raspiše referendum o hrvatskom pristupanju NATO savezu, što iz perspektive razvoja demokratske političke kulture u Hrvatskoj sasvim sigurno predstavlja pogrešnu odluku. Hrvatski će građani, međutim, u predstojećem razdoblju imati mogućnost da glasuju na bar jednom referendumu. Bit će to referendum o pristupanju Europskoj uniji kojega politička elita ne može izbjeći ukoliko želi ostati u demokratskim okvirima.

Građanskim inicijativama građani nastoje ukazati na određene socijalne i političke probleme koje predstavnička tijela trebaju riješiti. Postoje i drugih oblici građanske participacije kao što su djelovanje u strankama, sudjelovanje u izbornim kampanjama, potpisivanje peticija, sudjelovanje u javnim okupljanjima i protestima, građanski neposluh, itd. Jedan od oblika građanske participacije jest djelovanje u udrugama civilnoga društva. Civilno društvo predstavlja prostor dobrovoljnog, spontanog udruživanja građana koji tim putem nastoje ostvariti različite ciljeve (političke, ekonomske, kulturne, obrazovne, sportske, itd.). Udruge, dakle, imaju vrlo različite ciljeve, no sve obuhvaćaju područje u kojemu građani mogu iskazati svoje želje, potrebe i interese, te na taj način pridonijeti prakticiranju aktivnog građanstva.

Važnost građanske participacije

Brojna sociološka i politološka istraživanja pokazuju da mnogim ljudima politika znači djelatnost prema kojoj osjećaju mješavinu cinizma, skeptičnosti i nepovjerenja. Značajan broj građana poima politiku kao nešto nečasno i nemoralno, nešto s čim pristojan čovjek ne bi trebao imati posla. Ovi građani ne glasuju na izborima i ne sudjeluju u drugim oblicima građanske participacije. Naročito zabrinjava činjenica da je među njima značajan broj mladih ljudi.

Ovakvo je stajalište za demokraciju opasno, jer je nesklonost sudjelovanju u suprotnosti sa samim temeljima normativnog shvaćanja demokracije prema kojem je upravo participacija glavna njezina karakteristika. Demokracija kao vladavina naroda, u bilo kojem obliku, nezamisliva je bez participacije građana. Osim toga, apatični građani nisu nepolitični građani, oni su građani koji ostavljaju stvari onakvima kakve jesu. Problemi društva u kojem živimo neće se riješiti politikom predaje i odustajanja, nego samo participacijom i preobrazbom politike na način koji omogućuje da djelotvorno oblikujemo i organiziramo naše živote.

Thomas Jefferson (1743-1826) naglašavao je važnost participacije i njezin edukativni karakter. Sudjelujući u procesu donošenja odluka koje utječu na naš život, učimo kako postati bolji građani i građanke te demokrati. Pritom je vrlo važno da osvijestimo kako nećemo uvijek biti na strani pobjednika, a donesene odluke neće uvijek biti u skladu s našim željama. Politička participacija donosi i pobjede i poraze, ali bitan dio demokratske političke kulture jest spremnost da se i nakon poraza vratimo u političku arenu i borimo za naše interese i interese zajednice u kojoj živimo.

IZBORI

“Začepi nos i glasaj!”

jingle na Radiju 101

*“Loše dužnosnike biraju dobri građani
koji ne glasaju.”*

George Jean Nathan

Jedna od ključnih karakteristika modernih demokracija su kompetitivni izbori što znači da birači i biračice imaju mogućnost izbora između više kandidata i kandidatkinja te slobodu biranja što znači da se svatko može slobodno odlučiti između različitih kandidata. Demokratski kompetitivni izbori su važni jer legitimiraju političku vlast i politički sustav odnosno stvaraju povjerenje građana i građanki u vlast i istovremeno služe kao kontrola vlasti. Izbori se mogu sagledati kao tehnika odnosno način na koji se uspostavljaju tijela vlasti. Oni se tehnički mogu odvijati na različite načine, ovisno o zakonima pojedinih država. Zajedničko svim demokracijama jest da iz izbora proizlazi političko vodstvo države, da postoje regulirana izborna pravila koja svim kandidatima i kandidatkinjama omogućuju jednak tretman te da su izbori tajni i slobodni. Izborni sustav je ono što se razlikuje u pojedinim državama. Izborni sustavi međusobno se razlikuju prema podjeli na izborne okruge (jedinice), prema načinu glasovanja, prema načinu izbornog nadmetanja (natječu li se liste ili su kandidature pojedinačne, te postoji li izborni prag), prema načinu preračunavanja glasova u mandate i prema učincima na politički sustav.

Hrvatski izborni sustav za parlamentarne izbore

- Hrvatska ima razmjerni izborni sustav, što znači da stranka ili nezavisna lista razmjerno broju glasova na izborima dobivaju određeni broj zastupnika i zastupnica u parlamentu.
- Hrvatska je podijeljena u 10 izbornih jedinica koje se ne poklapaju u potpunosti s administrativnom podjelom zemlje (npr. 3. izborna jedinica obuhvaća cijelo područje Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije, dok 7. izborna jedinica obuhvaća područje od zagrebačkih četvrti Špansko i Gajnice do gradova Kastav i Novi Vinodolski u Primorsko-goranskoj županiji). Postoji i 11. izborna jedinica u kojoj glasuju svi hrvatski državljani i državljanke koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj (znači oni koji žive u Bosni i Hercegovini, Njemačkoj, Kanadi i ostalim zemljama). U svim je izbornim jedinicama otprilike jednak broj birača i biračica što osigurava da svaki glas vrijedi jednako. Biraju se još predstavnici i predstavnice nacionalnih manjina u posebnim izbornim jedinicama.
- Na izborima se nadmeću krute izborne liste (redoslijed kandidata/kandidatkinja na tim listama utvrđuje politička stranka i on je nepromjenjiv) s 14 kandidata odnosno kandidatkinja.
- Izborni prag (prohibitivna klauzula) iznosi 5% što znači da ni jedna lista koja nije dobila minimalno 5% glasova ne ulazi u raspodjelu mandata odnosno ne može dobiti ni jednog zastupnika.
- Glasovi se u mandate preračunavaju D'Hondtovom metodom. D'Hondtova metoda je jedan od najpoznatijih načina preračunavanja glasova u mandate, a radi se o tome da se broj glasova koji su dobile pojedine liste dijeli sa nizom djelitelja te se mandati dodjeljuju po najvećim brojevima/koeficijentima. Niz djelitelja je 1, 2, 3, 4, 5, ... do broja 14.

- U 10 izbornih jedinica bira se ukupno 140 zastupnika i zastupnica, u 11. izornoj jedinici najmanje 1, a najviše 14, te se bira 7 zastupnika/zastupnica nacionalnih manjina.
- Zakonom o izborima zastupnika/zastupnica u Hrvatski sabor posebno se definira način izbora predstavnika nacionalnih manjina i zastupnika/zastupnica 11. izborne jedinice. Za zastupnike i zastupnice manjina kandidiraju se pojedinačni kandidati, dok broj zastupnika i zastupnica 11. izborne jedinice ovisi o broju birača koji su izašli na izbore u Hrvatskoj.

Tko ima pravo glasa?

Pravo glasa na svim izborima u Hrvatskoj ima svaki punoljetni državljanin i državljanka Republike Hrvatske koji nije lišen poslovne sposobnosti. Pravo je i dužnost birača da na izborima glasuju jednom i tajno. Nitko ne može tražiti od birača objavu glasačkog opredjeljenja te nitko ne može biti pozvan na odgovornost zbog glasovanja ili zbog toga što nije glasovao.

Tko ima pravo kandidirati se i kako?

Kandidat ili kandidatkinja na izborima može postati svaki punoljetni državljanin odnosno državljanka Republike Hrvatske koji nije lišen poslovne sposobnosti pri čemu na izborima za lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu kandidat/kandidatkinja mora imati prijavljeno prebivalište na

području općine, grada i županije za čije predstavničko tijelo se kandidira.

U hrvatskom izbornom zakonodavstvu na izborima za lokalna i područna predstavnička tijela i parlament natječe se putem kandidacijskih lista. Liste mogu predložiti političke stranke ili građani i građanke (tzv. nezavisne liste). Konačni broj i sastav kandidacijskih lista objavljuje Državno izborno povjerenstvo najkasnije 16 dana od raspisivanja izbora.

Gdje i kako glasovati?

Svaki birač i biračica ostvaruje biračko pravo na biračkom mjestu sukladno svom mjestu prebivališta. Svaki birač i biračica će 8 dana prije izbora primiti izvadak iz popisa birača na kojem je navedeno biračko mjesto na kojem može ostvariti svoje pravo glasa. Ukoliko se zatekne izvan mjesta prebivališta ili izvan zemlje, država je dužna omogućiti ostvarenje prava glasa na drugim mjestima (npr. u diplomatsko-konzularnim predstavništvima).

Na izborima za hrvatski parlament birači i biračice glasuju za liste koje su istaknute u izbornoj jedinici na čijem teritoriju imaju prebivalište (što znači da birač/biračica iz Splita glasuje za različite stranačke ili nezavisne liste od onih za koje glasuje birač/biračica iz Osijeka). Izborne jedinice u hrvatskom se slučaju ne poklapaju uvijek s granicama gradova, općina ili županija. Ima 10 izbornih jedinica koje obuhvaćaju područje Republike Hrvatske te 11. izborna jedinica u kojoj glasuju hrvatski državljani koji imaju prebivalište u nekoj drugoj državi. Na lokalnim izborima administrativne jedinice općina, gradova i županija podudaraju se s izbornim jedinicama (što znači da osobe koje imaju prebivalište

u Rijeci glasuju na izborima za gradsko vijeće grada Rijeke i za županijsku skupštinu Primorsko-goranske županije).

Da bi na biračkom mjestu mogao/la ostvariti svoje pravo glasa moraš biti upisan/a u birački popis te predložiti osobnu iskaznicu. Nakon što članovi i članice izborne komisije utvrde tvoje pravo glasa dobiti ćeš glasački listić na kojemu su ispisane sve kandidacijske liste. Na biračkom mjestu mora biti osigurana tajnost glasovanja. Da bi tvoj glas bio pravovaljan moraš zaokružiti redni broj ispred naziva liste za koju želiš glasovati. Nakon glasovanja svoj listić ubacuješ u glasačku kutiju.

**Provjeri jesi li upisan/a
u birački popis!**

na www.uprava.hr/biraci.html ili
putem SMS-a (ukoliko koristiš
mrežu 098 pošalji svoj matični broj
građana/građanke na broj: **5454**)

korisne web stranice:

www.izbori.hr

www.gong.hr

Za koga glasovati?

Na to pitanje svatko mora odgovoriti sam. Razmisli što ti je važno i saznaj kojoj političkoj stranci ili nezavisnoj listi su važne iste vrijednosti. Političke stranke između izbora predstavljaju javnosti svoje ideje i programe, a tijekom izborne kampanje moguće je upoznati se sa stranačkim programima putem medija, prisustvovanjem skupovima te pomoću stranačkog promidžbenog materijala.

web stranice parlamentarnih stranaka:

DC - Demokratski centar www.demokratski-centar.hr

HDZ - Hrvatska demokratska zajednica www.hdz.hr

HNS - Hrvatska narodna stranka - liberalni demokrati www.hns.hr

HSS - Hrvatska seljačka stranka www.hss.hr

HSLs - Hrvatska socijalno liberalna stranka www.hsls.hr

HSP - Hrvatska stranka prava www.hsp.hr

HSU - Hrvatska stranka umirovljenika www.hsu.hr

HDSSB - Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje www.hdssb.hr

IDS-DDI - Istarski demokratski sabor www.ids-ddi.com

MDS - Međimurski demokratski savez

PGS - Primorsko goranski savez www.pgs.hr

SDSS - Samostalna demokratska srpska stranka www.sdss.hr

S-BHS - Slavonsko-baranjska hrvatska stranka www.freewebs.com/sbhs1

SDP - Socijaldemokratska partija Hrvatske www.sdp.hr

SDA - Hrvatske Stranka demokratske akcije Hrvatske www.sdah.hr

Naravno, imaš mogućnost ne izaći na izbore. U tom slučaju drugi ljudi će odlučivati o tome što će se dešavati s tvojim životom. U slučaju da samo 10 ljudi izađe na izbore, pravno gledajući, temeljem njihovih glasova može se konstituirati parlament (ili lokalno predstavničko tijelo), a onda i Vlada (Poglavarstvo). Premda je demokratski legitimitet takvog parlamenta upitan, on ima legalno pravo donositi zakone i druge odluke!

**RODNA
RAVNOPRAVNOST**

Feminizam i kratki pregled povijesti ženskih pokreta

“Nikad nisam uspjela saznati što je to točno feminizam.

Samo znam da me nazivaju feministicom svaki put kad iskažem nešto po čemu se razlikujem od otirača za cipele.”

Rebecca West

Feminizam predstavlja ideju o političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i društvenoj ravnopravnosti žena i muškaraca. Temelj feminizma je vjerovanje da spol i/ili rod ne može i ne smije utjecati na društveni i politički položaj pojedinca/pojeдинke te da je potrebno ukinuti svaku diskriminaciju u vezi s tim.

Feminizam uvodi razlikovanje spola kao biološke odrednice ljudi koji se rađaju kao osobe muškog odnosno ženskog spola; i roda kao društveno konstruiranih identiteta koje ljudi usvajaju socijalizacijom, a sastoje se od prikladnih ponašanja, stavova, uloga i aktivnosti koje se očekuju od muškaraca odnosno žena. U takvim konstruiranim rodnim identitetima feminizam nalazi uzrok društvene neravnopravnosti između žena i muškaraca, jer se identiteti koji se pripisuju muškarcima vrednuju više od identiteta pripisanih ženama. Rodni identiteti razlikovali su se u različitim povijesnim razdobljima te se i danas razlikuju od kulture do kulture što nam pokazuje da su oni nešto što se mijenja, odnosno nije biološki zadano. Maskulinitet (društveno konstruiran identitet muškarca) i femininitet (društveno konstruiran identitet žene) odnose se na oblik tijela, kosu i frizuru, izbor odjeće, glas, pokrete tijela, način govora, izražavanje emocija, aktivnosti kojima se muškarac i žena bave i slično. Od muškaraca se očekuje da rade i prehranjuju obitelj, da budu aktivni i ambiciozni, da ne plaču te da piju pivo i gledaju nogometne utakmice. Od žena se očekuje da budu brižne majke i supruge, da vode brigu o kućanstvu, da budu

tihe i nježne, da vole kuhati, peglati i čitati ljubavne romane. Kada jedni ili drugi ne ispune ta (i slična) očekivanja, nailaze na neodobravanje okoline te ih se pokušava vratiti u zadane norme ponašanja. Feminizam zahtijeva napuštanje takvog definiranja muškaraca i žena te traži da svaka osoba ima slobodu birati i kreirati svoj identitet uvažavajući na jednak način slobodu drugih osoba, te da bez obzira na svoje izbore ima jednaka prava i mogućnosti.

spolno/rodni kviz

- 1. Žene rađaju djecu, muškarci ne.*
- 2. Male su djevojčice nježne, a dječaci čvrsti.*
- 3. Mladići imaju jači seksualan nagon od djevojaka.*
- 4. Prosječna ženska starosna mirovina u Hrvatskoj niža je od muške za 22%.*
- 5. Žene mogu dojiti, muškarci ne.*
- 6. Većina radnika na gradilištima su muškarci.*
- 7. U starom Egiptu muškarci su ostajali kod kuće i vezli. Žene su vodile obiteljske poslove. Žene su nasljeđivale obiteljski imetak, muškarci ne.*
- 8. Muškarci u pubertetu mijenjaju glas, žene ne.*
- 9. U jednoj studiji o dvjesto dvadeset i četiri različite kulture/društva, pronađeno je pet kultura u kojima jedino muškarci kuhaju i trideset šest kultura u kojima žene obavljaju*

sve poslove gradnje kuća i naselja.

10. Prema statistikama UN-a žene zarađuju samo deset posto svjetskog dohotka, a obavljaju šezdeset sedam posto svjetskoga rada.¹

Postoje različiti pravci feminističke teorije. Radikalne feministkinje, na primjer, usredotočene su na dokidanje društvenog sustava zasnovanog na patrijahatu kojeg smatraju temeljem neravnopravnosti jer on služi očuvanju društvene dominacije muškaraca. Socijalističke feministkinje smatraju da je neravnopravnost žena tek dio cijele palete neravnopravnosti koju uzrokuje kapitalistički sustav te traže pravednije i solidarnije uređenje cjelokupnog društva odnosno ekonomsku i društvenu preobrazbu sustava. Liberalne feministkinje žele ostvariti ravnopravnost žena kroz političke i zakonodavne reforme. One smatraju da svaka žena ima sposobnosti i mogućnosti da ostvari ravnopravnost kroz vlastito djelovanje i izbore te stoga nije potrebno u potpunosti mijenjati društveni sustav. Ekofeministkinje povezuju ekologiju i feminizam te se potreba za očuvanjem okoliša postavlja kao temelj feminističkog koncepta svijeta. One smatraju da dominacija nad ženama proizlazi iz iste ideologije koja provodi dominaciju nad prirodom. U patrijahalnom društvenom uređenju muškarci su ti koji posjeduju i imaju kontrolu nad zemljom te je eksploatiraju i tako ostvaruju profit, a takav se model preslikava i na muško-ženske odnose u kojima muškarci potčinjavaju i eksploatiraju žene.

Feministkinje spaljuju grudnjake?!?

Postoji bezbroj stereotipa i mitova o feministkinjama i feminističkom pokretu, a jedan od najpoznatijih je da feministkinje pale grudnjake. Tijekom jedne akcije američkih

1 1) S, 2) R, 3) R, 4) R, 5) S, 6) R, 7) R, 8) S/R, 9) R, 10) R

feministkinja postavljena je na ulicu "kanta oslobođenja" u koju su prisutne žene bacale sve ono što smatraju simbolom potčinjavanja žena: umjetne trepavice, grudnjake, steznike, kuhinjske krpe i slično. Mediji su drugog dana objavili bombastične članke o spaljivanju grudnjaka iako ništa od bačenih stvari nije zapaljeno.

Kao politički pokret feminizam se javlja u 18. stoljeću u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama, nakon čega se širi na ostale dijelove svijeta. Feministkinje se bave pitanjima zapošljavanja žena i ravnopravnosti na radnom mjestu (jednaka plaća za jednak rad, jednake mogućnosti napredovanja,...), pitanjima obrazovanja, kontracepcije i reproduktivnih prava, ravnopравnom političkom participacijom, mijenjanjem odnosa moći, redefiniranjem uloga u obitelji, seksualnim nasiljem i nasiljem u obitelji. Feminizam je utjecao na mnoge promjene u društvu: pravo glasa za žene, zapošljavanje žena, pravo žena na rastavu braka, pravo na kontracepciju i pobačaj, pravo na obrazovanje. Premda se danas sva ta prava podrazumijevaju, treba imati na umu da se žene (i poneki muškarci) za njih aktivno bore već preko 200 godina.

...da si rođena 1807. godine....ne bi mogla nositi hlače; ne bi mogla ići u školu; ne bi imala pravo glasa; morala bi se udati za onoga koga odabere tvoj otac; ne bi smjela koristiti kontracepciju; ne bi mogla raditi; o tvom životu odlučivao bi ili tvoj otac ili tvoj muž, jer bi bila njihovo vlasništvo.

Olympe de Gouges se u vrijeme Francuske revolucije borila za niz prava i sloboda poput ukidanja robovskih odnosa, prava žena na razvod braka, priznavanja prava djece rođene izvan braka. Na Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina koju je objavila francuska skupština 1791. godine odgovorila je objavljivanjem Deklaracije o pravima žena i građanki zahtijevajući jednaka prava muškaraca i žena pred zakonom, u državi i u obrazovnom sustavu. Završila je na giljotini.

U Engleskoj početkom 19. stoljeća Mary Wollstonecraft piše knjigu “Obrana ženskih prava” koja i danas slovi kao jedan od temelja feminizma. U toj knjizi ukazuje na neravno prava položaj muškaraca i žena, zahtijeva ukinuće dvostrukih mjerila prema muškom i ženskom ponašanju, pravo žena na neovisan rad, školovanje te građanski i politički život.

U Sjedinjenim Američkim Državama “Pokret za ukidanje ropstva” daje poticaj američkim ženama da se politički organiziraju protiv potčinjenosti. Mlada kvekerska sljedbenica, crnkinja Sarah Mapp Douglas, zaslužna je za osnivanje “Ženskog društva protiv ropstva” 1833. godine gdje joj se pridružuju i druge žene među kojima je bilo i bjelkinja. Neke od članica tog društva s vremenom uviđaju da će za postizanje prava žena trebati odvojena i ciljana borba te osnivaju nove organizacije i pokrete za oslobođenje žena. Elizabeth Cady Stanton i Lucretia Coffin Mott 1848. godine u Seneca Fallsu organiziraju prvu Konvenciju o pravima žena na kojoj se donosi Deklaracija kojom se traži neovisnost za žene, jednakost pred zakonom, pravo na obrazovanje, pravo na rad i plaću te pravo glasa.

U prvoj polovici 19. st. u Europi raste broj radničkih i socijalističkih pokreta kojima se pridruživalo sve više žena. Flora Tristan bila je jedna je od prvih socijalističkih feministkinja. Aleksandra Kolontaj je u Rusiji nastojala provesti socijalistički program za žene koji je zahtijevao: glasačko pravo, jednakost

pred zakonom, pravo na razvod, pravo na pobačaj, dvomjesečni plaćeni porodiljni dopust, dječje vrtiće na poslu i u mjestu stanovanja, obrazovanje, kažnjavanje nasilja u braku, te propagandu protiv skrivanja i isključivanja žena u velikim muslimanskim područjima Sovjetskog saveza. Socijalistkinje su zaslužne i za uvođenje Dana žena. Clara Zetkin je 1910. godine predložila da jedanput godišnje na “Osmi mart” socijalistkinje svih zemalja organiziraju svoj dan. Taj dan je trebao služiti borbi za žensko pravo glasa kao i da upozori na dugogodišnju borbu radnica da se ravnopravno uključe u radnički pokret. Osmi ožujak prerasta u Međunarodni dan žena i prvi se put obilježava 1911. godine kad se u Austriji, Danskoj, Njemačkoj i Švicarskoj u ožujku na ulicama okupilo mnoštvo žena, a osim prava glasa zahtijevale su i pravo na rad te prestanak diskriminacije na radnom mjestu.

Druga polovica 19. stoljeća obilježena je valom prosvjeda žena koje su tražile pravo glasa i sudjelovanja na izborima. Engleska riječ suffrage – izborni glas dala je naziv pokretu za žensko pravo glasa koji je još poznat i kao sufražetski. U Engleskoj 1897. godine nastaje Nacionalna unija žena za pravo glasa (NUWSS) na čelu s Millicent Fawcett. Žene su se često okupljale ispred parlamenta, uzvikujući svoju poznatu parolu “Glas ženama!”. Između 1905. i 1914. godine, pripadnice pokreta su često podmetale požare u praznim zgradama, razbijale prozore na javnim zgradama i vršile druge sabotaže. Emmeline Pankhurst, jedna od organizatorica pokreta, bila je u tom razdoblju često uhićivana i zatvarana. Godine 1913. Emily Wilding bacila se pod kopita konja kralja Georga V. od čega je umrla nekoliko dana kasnije. Njezin je postupak natjerao javnost da prvi put ozbiljno razmisli o cilju za koji se ženski pokret bori. Zalaganjem Lloyda Georgea 1918. godine žene starije od trideset godina i sa završenim fakultetom dobile su pravo glasa. Tek desetak godina kasnije Engleskinje su ostvarile pravo glasa kakvo su imali muškarci.

Prve u Europi pravo glasa dobile su Finkinje 1906. godine, zatim Norvežanke 1913., Dankinje 1915., Nizozemke i Ruskinje 1917. godine. Zadnje u Europi pravo glasa dobile su Švicarke i to tek 1971. godine! Žene u Hrvatskoj su 1945. prve na prostoru bivše Jugoslavije ostvarile pravo glasa. Novozelandske su pravo glasa dobile još 1893. godine. Žene iz države Wyoming (SAD) prvi put su izašle na izbore 1869., dok su ostale Amerikanke pravo glasa dobile tek 1920. godine.

Nakon 2. svjetskog rata mnoge zemlje u svoje zakone uvode ravnopravnost spolova, žene dobivaju pravo glasa, pravo na pristup obrazovanju, pravo na rad i pravo na jednake plaće. No i danas je vidljiva razlika između onoga što piše u zakonima i onoga što se događa u stvarnosti. Statistika pokazuje stvarnu neravnopravnost žena i muškaraca:

- Žene čine 51% svjetskog stanovništva.
- Žene posjeduju 1% svjetskog bogatstva, a zarađuju 10% svjetskog dohotka.
- Od 1,3 milijarde ljudi koji žive u potpunom siromaštvu 70% su žene.
- Ako redovnom poslu koji rade dodamo skrb o djeci i kućanske poslove, žene u razvijenim zemljama rade 20%, a u zemljama u razvoju 30% više od muškaraca.
- Žene su u prosjeku 30% manje plaćene od muškaraca za isti posao.
- Žene obavljaju između 10 i 20% direktorskih i upravnih poslova diljem svijeta.
- Svjetski prosjek zastupljenosti žena u parlamentima je 16%.

“Nema jednostavne reforme. To je zapravo revolucija. Ljude je lako razlikovati na osnovu spola i rase i zbog toga su to primarni načini podjele ljudskih bića na superiorne i inferiorne grupe i na jeftinu radnu snagu o kojoj ovaj sustav još uvijek ovisi. Ovdje govorimo o društvu u kojem neće biti uloga, osim onih koje sami odaberemo ili sami zaslužimo. Ovdje, zapravo, govorimo o humanizmu.”

Gloria Steinem

Ženska ljudska prava

“Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima”

Opća deklaracija o ljudskim pravima

Zašto su potrebni dokumenti koji se posebno bave ženskim pravima?

U svijetu i danas žive milijuni žena kojima su uskraćena temeljna ljudska prava. U ratnim su područjima žene izložene seksualnom nasilju; u nekim se dijelovima svijeta obiteljsko nasilje još uvijek smatra privatnom obiteljskom stvari ili se žene smatra odgovornima za nasilje; ženama se trguje i prisiljava ih se na prostituciju; sprječava im se ili otežava ulazak na tržište rada zato što jesu ili bi mogle postati majke; u nekim zemljama im je ograničeno ili zabranjeno sudjelovanje u javnom životu i pristup zdravstvenoj zaštiti. Svake minute u svijetu umre jedna žena zbog komplikacija u trudnoći ili pri porodu. Najčešći je uzrok smrti i invaliditeta kod žena u dobi između 15 i 44 godine nasilje nad ženama – više žena strada na ovaj način, nego zbog raka, malarije, prometnih nesreća ili ratnih zbivanja.

Kao izgovori za navedeno, koriste se pravne, kulturne ili vjerske odrednice koje se u praksi svode na jedno – da život žene vrijedi manje od života muškarca.

Diskriminacija žena je ukorijenjena u sustav i društvo. čak su se i društvene znanosti (sociologija, psihologija, itd.), koje se diče kriterijima objektivnosti i vrijednosne neutralnosti, odnosima među spolovima i položajem žena počele baviti tek prije pedesetak godina i to na poticaj ženskog pokreta, bez podrške formalne akademske strukture.

Prvi međunarodni dokument koji, govoreći o ljudskim pravima, posebno naglašava jednaka prava žena i muškaraca je Povelja Ujedinjenih naroda. U preambuli Povelje Ujedinjenih naroda stoji da je jedan od temeljnih ciljeva te organizacije vraćanje “vjere u temeljna ljudska prava, dostojanstvo i vrijednost osobe, te jednaka prava muškaraca i žena”. Time je postizanje jednakosti žena i muškaraca postalo ugovornom obvezom svih zemalja članica Ujedinjenih naroda.

Pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća nastao je niz dokumenata koji su se odnosili na zaštitu ljudskih prava žena u područjima koja su smatrana najkritičnijima – područje političke participacije, stupanje u brak i državljanstvo dok su druga prava obuhvaćena općim dokumentima.

Bilo je sve jasnije da ovakav sustav nije učinkovit u zaštiti i promicanju prava žena. Stoga je skupština UN-a 1963. godine naložila Ekonomskom i socijalnom vijeću da napravi nacrt deklaracije koja će definirati međunarodne norme za osiguranje jednakih prava žena i muškaraca. Deklaracija o uklanjanju diskriminacije žena je usvojena 1967. godine. Iako je riječ o deklaraciji, tj. izjavi moralne i političke namjere, bez ugovorne obveze, proces donošenja bio je težak. To je ujedno pokazatelj kakav je položaj žena u većini društava, te koliko je takav instrument potreban. Posebno kontroverznim pokazali su se Članak 6., koji se odnosio na jednakost u braku i obitelji, te Članak 10., koji se odnosio na zapošljavanje. Brojni su bili pozivi na tradiciju, kulturu, običaje pomoću kojih se održavao ženin neravnopravni položaj. Kultura patrijarhata je bila toliko jaka i sveobuhvatna, da su se odmaci od nje činili ne samo teškima i nemogućima, već navodno i neprirodnima. Pozivanje na ravnopravnost i jednakost u obitelji, braku i na tržištu rada uvjetovalo je promjenu načina života. Iz naše današnje pozicije teško je zamisliti koliko značenje imaju ovi članci.

CEDAW – Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

S vremenom se pojavila potreba za opsežnim međunarodno obvezujućim dokumentom kojim bi se ukinula diskriminacija žena. Rad na tekstu trajao je punih pet godina, a 1979. godine Generalna skupština UN-a usvojila je Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) sa 130 glasova za i 10 suzdržanih. Na snagu je stupila 1981. godine, brže no ijedan drugi instrument. Do sada ju je ratificiralo preko 90% zemalja članica UN-a (185 zemalja). CEDAW je instrument s najviše rezervacija – velik broj država Konvenciju je ratificirao uz rezervaciju, odnosno, djelomično, jer neke odredbe ne žele primjenjivati (rezervacije koje su suprotne s glavnim principima Konvencije nisu dozvoljene).

Konvencija je prvi i jedini detaljni međunarodni ugovor kojim se jamče prava žena i traži sprječavanje diskriminacije žena. Vlade putem Konvencije dobivaju okvir za stvaranje politike koja sprječava rodnu diskriminaciju i postavlja jasne standarde za rodnu jednakost.

Sve zemlje koje su ratificirale CEDAW obvezale su se da će ukloniti sve oblike diskriminacije žena i osigurati njihovu ravnopravnost u području zakonodavstva, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite, obiteljskog, političkog i ekonomskog života – u ovom dokumentu su prvi put na jednom mjestu obuhvaćena građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava žena.

U CEDAW-u diskriminacija se definira kao “svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi spola, kojemu je posljedica ili svrha ugroziti ili onemogućiti priznanje, uživanje i ostvarenje

ljudskih prava i temeljnih sloboda ženama, temeljem jednakosti muškaraca i žena, u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje” (Članak 1. Konvencije).

Ova vrlo široka definicija diskriminacije uključuje i formalne, lako prepoznatljive oblike diskriminacije, ali i one sofisticirane, koji se prepoznaju na osnovu promatranja posljedica ili namjera.

Što se duže radi na rješavanju problema diskriminacije, sofisticirani oblici kršenja ljudskih prava su češći. Primjerice, ako žene zakonski nemaju mogućnost zapošljavanja - diskriminacija je očita. Kad zakonska mogućnost postoji, ali se žene rjeđe zapošljavaju, imaju niže plaće ili ih je razmjerno malo na rukovodećim mjestima – diskriminaciju je teže uočiti, dokazati i ukloniti. CEDAW-om se zemlje potpisnice obvezuju i na to.

Člancima 7. i 8. države se obvezuju na provedbu odgovarajućih mjera za uklanjanje diskriminacije žena u političkom i javnom životu zemlje. Države potpisnice će jednako omogućiti muškarcima i ženama da biraju i budu birani na svim izborima i javnim referendumima, da sudjeluju u formuliranju i provođenju vladine politike, da imaju javne funkcije koje će obavljati na svim razinama vlasti, da sudjeluju u nevladinim udrugama koje se bave javnim i političkim životom u zemlji, da imaju mogućnost zastupanja svoje države na međunarodnoj razini i mogućnost sudjelovanja u radu međunarodnih organizacija.

Člankom 15. jamči im se jednakost pred zakonom, pravo upravljanja imovinom, sloboda kretanja i izbor mjesta boravka.

Države stranke obvezuju se da će poduzeti sve prikladne mjere, uključujući promjene zakona i privremene posebne mjere, kako bi žene mogle uživati sva ljudska prava i temeljne slobode. Države stranke se isto tako obvezuju da će poduzeti odgovarajuće korake protiv svih oblika trgovine i iskorištavanja žena. Posebno se govori o pravima seoskih žena, s obzirom na rad koji obavljaju, otežan pristup informacijama i drugim resursima.

CEDAW je jedini međunarodni instrument za zaštitu ljudskih prava kojim se jasno potvrđuju reproduktivna prava žena uključujući pravo da odrede broj djece i vrijeme kad će djecu imati.

U Konvenciji je dan okvir za propitivanje različitih snaga koje su stvorile i održavaju diskriminaciju na temelju spola, te ona predstavlja oruđe za uklanjanje diskriminacije žena. Njome se potiče djelovanje u gotovo svim područjima ljudskog djelovanja: politika, pravni sustav, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, imovinska pitanja, obiteljski odnosi. U Konvenciji se zahtijeva ne samo formalna pravna jednakost već i jednakost ishoda – nije dovoljno samo donijeti zakone nego se pobrinuti da se zakoni stvarno primjenjuju i poštuju, te da funkcioniraju i budu društveno relevantni. Konvencijom se naglašava da je diskriminacija društveno uvjetovana, tako da zakoni, politika i praksa mogu i bez namjere imati diskriminirajuće djelovanje. Time je dana osnova za proaktivan, dinamičan pristup rješavanju problema.

Člankom 18. CEDAW-a regulirano je osnivanje Odbora za uklanjanje diskriminacije žena (Odbor CEDAW-a), kako bi se pratio napredak u primjeni odredaba Konvencije. Glavni je zadatak Odbora

pratiti na koji se način primjenjuju odredbe Konvencije u zemljama strankama. One su dužne periodično podnositi izvješće odboru, a zadatak je odbora procijeniti izvješća i dodatne pristigle informacije. Odbor može dati preporuke, te tražiti dodatna izvješća. Odbor prima i “izvješća u sjeni” od nevladinih udruga kojima se dopunjuju, propituju ili ispravljaju vladina izvješća.

CEDAW-om se, međutim, ne pruža mogućnost žrtvama kršenja prava na nacionalnoj razini da potraže rješenje na međunarodnoj instanci. Ta pitanja regulira Fakultativni protokol. Protokol je prihvaćen 1999., nakon godina rada i zahtjeva ženskih nevladinih udruga. Prema protokolu, na čije članke nije moguće uložiti rezervaciju, osoba koja smatra da su joj prekršena prava zajamčena CEDAW-om, može se obratiti Odboru CEDAW-a. Nema mogućnosti da dobije kompenzaciju (kao što je moguće, recimo, pri Europskom sudu za ljudska prava), ali Odbor može izreći preporuke.

Usvajanjem bilo kojeg međunarodnog dokumenta država postaje odgovorna za provođenje prava koja se tim dokumentom jamče – pri tome građani i građanke imaju regulatornu i kontrolnu funkciju, no zatraže li oni svoja prava, dokument će doista zaživjeti. Vlade često zanemaruju svoje “ugovorne obveze” zbog toga što ljudi ne znaju za postojanje potpisanih konvencija i ugovora i zato što ne znaju koja su im sredstva na raspolaganju kako bi ta prava zatražili. Ovo se posebno odnosi na žene, zbog uobičajenog patrijarhalnog načina razmišljanja o položaju žena u društvu.

Misli globalno, djeluj lokalno – Misli lokalno, djeluj globalno

Sustav međunarodnih ljudskih prava predstavlja glavni element pokušaja obrane ženskih prava na svjetskoj razini. Stvaranje skupa međunarodnih normi nije moguće bez sudjelovanja žena iz svih regija, u svoj njihovoj različitosti; time se omogućuje povezanost nacionalnog i globalnog. Žensko globalno djelovanje nije ograničeno samo na “ženska pitanja”; značajan je njihov doprinos demilitarizaciji i razoružanju, opismenjavanju i osnovnom obrazovanju, te pokretu za očuvanje i obnovu okoliša.

Ovakvo holističko shvaćanje jasno se ističe u djelovanju ženskih grupa na velikim međunarodnim skupovima. Svjetska konferencija o ljudskim pravima, održana 1993. godine u Beču, pokazala je učinkovitost umrežavanja i lobiranja za ljudska prava. Žene koje su sudjelovale predstavljale su tisuće drugih koje su bile prisutne na lokalnim skupovima gdje su izradile nacrt svojih zahtjeva za konferenciju. Na Konferenciji su prikazale gotovo milijun prikupljenih potpisa kojima se od UN-a zahtijeva da se ženska prava priznaju kao ljudska prava. Trideset tri žene su svjedočile o kršenjima ljudskih prava žena uključujući i kršenje prava na život.

Rezultat ovih nastojanja bio je da su zemlje članice UN-a priznale da su različiti oblici nasilja nad ženama širom svijeta kršenje ljudskih prava na koje treba odgovoriti postavljanjem međunarodnih normi, te da su ženska prava univerzalna ljudska prava i da ih treba promatrati tako, a ne odvojeno od drugih pitanja vezanih za ljudska prava.

Na Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju, održanoj u Kairu 1994. godine, utvrđeno je da su reproduktivna prava ljudska prava i da je ljudsko pravo žena da ostvare najviši standard reproduktivnog i seksualnog zdravlja. Na konferenciji se posebno govorilo o potrebi rješavanja problema diskriminacije djevojčica.

1995. godine u Pekingu je održana IV. svjetska konferencija o ženama na kojoj je sudjelovalo oko 50 000 ljudi (vladina i nevladina izaslanstva, predstavnici UN-a i medija), a održan je i poseban forum nevladinih udruga. Na kraju konferencije, usvojena je Pekinška deklaracija i Akcijska platforma. Platforma identificira 12 ključnih područja na kojima treba raditi da bi se postigla ravnopravnost žena i muškaraca: siromaštvo, obrazovanje, zdravlje, nasilje, oružani sukob, gospodarstvo, odlučivanje, institucionalni mehanizmi, ljudska prava, mediji, okoliš, djevojčice. Dokument uključuje globalnu analizu položaja žena, te pregled politike, strategija i mjera za promicanje prava žena širom svijeta. U njemu je sažeto pedeset godina rada na principima i standardima ljudskih prava i naglašeno je da su sva ljudska prava univerzalna, nedjeljiva, međuovisna i međusobno povezana.

Ova su područja potvrđena i u Milenijskoj deklaraciji i definirana kao ciljevi koje treba ostvariti do 2015. godine.

**Spomenute dokumente na hrvatskom jeziku
možete pronaći na:**

<http://www.ured-ravnopravnost.hr/>

Zanimljive stranice:

<http://www.ilo.org/public/english/gender.htm>

<http://www.unifem.org/>

<http://www.hri.ca/women/beijing.shtml>

<http://www.hrw.org/>

Kakva je trenutna slika?

Prema nekim analizama – ne baš sjajna. Militarizacija i fundamentalizam stvaraju okolinu nesklonu ženskim ljudskim pravima. Makroekonomske tendencije ignoriraju strukturnu prirodu siromaštva i rodnu nejednakost, te time pridonose ne samo održavanju nego i sve većem siromaštvu žena. Zbog ovih je razloga povećana legalna i ilegalna migracija, koja se, iako pruža nove mogućnosti zapošljavanja, uglavnom odnosi na neregulirano tržište rada i neformalnu ekonomiju što znači rad bez sigurnosti, u lošim uvjetima, neadekvatno plaćen. Financijske institucije i transnacionalne korporacije postale su toliko moćne da je teško doživljavati Ujedinjene narode kao najutjecajniju globalnu instituciju, a vlade nemaju prikladne odgovore na ove promjene.

Razmotrimo li posljednjih pedeset godina, naravno da je napredak kad je riječ o poštivanju ljudskih prava velik, no u usporedbi s 1995. godinom, situacija je lošija – sve je veća nezaposlenost žena, otežan im je pristup društvenoj zaštiti i javnim uslugama. To nije karakteristično samo za zemlje u razvoju; industrijalizirane zemlje također rijetko ženama daju mogućnost da učinkovito usklade obiteljski i profesionalni život. Sve je to odgovor na pitanje s početka teksta – da, potrebni su posebni dokumenti za zaštitu ljudskih prava žena, ali je isto tako potrebno rodnu perspektivu uključiti u politiku, a time i u sva životna područja.

Ima li demokracije bez žena?

“One koje su u prošlosti bile obespravljene, marginalizirane ili ušutkane, trebaju sigurnost zajamčenog glasa i u razdoblju prijelaza prema punom i jednakom pravu građanstva demokracije moraju učiniti nešto kako bi ispravile neravnotežu koju su nanijela stoljeća nepravde.”

Anne Phillips

Demokracija podrazumijeva sudjelovanje građana i građanki u procesima donošenja političkih odluka koje će vrijediti za cijelu zajednicu, bilo putem izravnog sudjelovanja u tim procesima ili putem biranja svojih zastupnika i zastupnica koji će u njihovo ime donositi odluke. Iako o demokraciji govorimo još od vremena antike, definiranje onih koji čine građanstvo kroz povijest se razlikovalo. Status građanstva su sve do početka 20. stoljeća u pravilu imali samo muškarci, ali ne uvijek svi već samo oni koji su zadovoljavali različite socijalne, obrazovne, rasne, etničke i religijske kriterije. Borba za opće pravo glasa koja se odvijala u 20. stoljeću te dobivanje općeg prava glasa, u najvećem broju država još uvijek nisu doveli do stvarnog sudjelovanja svih građana i građanki u demokratskim političkim procesima pri čemu su značajno podzastupljene žene.

Statistike pokazuju da žene na globalnoj razini zauzimaju tek 16% mjesta u parlamentima. čak i u tzv. razvijenim demokracijama žene ne sudjeluju ravnopravno u politici, primjerice, Malta ima 9,2% žena u parlamentu, Švicarska 10,4%, SAD 16,3%, Velika Britanija

19,7%. U svega 3 zemlje više od 40% žena sudjeluje u radu parlamenta, a to su Ruanda (48%), Švedska (47%) i Finska (42%). U Saudijskoj Arabiji žene još uvijek nemaju pravo birati i biti birane.

Postoje tri ključna razloga za povećanje sudjelovanja žena u demokratskim političkim procesima: demokratska pravda, iskorištavanje resursa i interesno zastupanje. U prvom slučaju radi se o tome da žene čine polovicu ukupne populacije te da one imaju pravo na razmjernu zastupljenost u predstavničkim, izvršnim i sudskim tijelima u svojim državama. U drugom je slučaju riječ o tome da isključivanjem žena iz demokratskih političkih procesa isključujemo dragocjene vrijednosti koje te žene posjeduju - znanja, vještine i sposobnosti. Treći slučaj govori o tome da žene imaju posebne interese te se isključenjem žena ti interesi nedovoljno zastupaju u donošenju političkih odluka (npr., briga oko djece još uvijek leži prvenstveno na ženama pa će one vjerojatno zastupati izgradnju vrtića, zaštitu reproduktivnog zdravlja, državnu novčanu pomoć za djecu i slično).

Postoji nekoliko osnovnih načina za povećanje broja žena u politici. Najprije treba raditi na promjeni rodno uvjetovanih stereotipa duboko ukorijenjenih u patrijarhalnom društvu koji kažu kako "žena nije za politiku". Javnim kampanjama i zagovaranjem sudjelovanja žena u politici možemo postići promjenu svijesti građanstva koje će postati sklonije glasovati za ženu. Potrebno je raditi na edukaciji i osnaživanju žena kako bi se one same što više uključivale u politiku te javno djelovale. Postoje i zakonodavni mehanizmi poput uvođenja kvota koje bi osigurale razmjernu zastupljenost žena na izbornim listama i/ili u predstavničkim i izvršnim tijelima. Zakonodavne kvote imaju npr. Ruanda,

Belgija, Argentina. Političke stranke mogu svojim statutima dobrovoljno uvesti kvote koje će osigurati da žene budu ravnopravno prisutne u svim stranačkim tijelima i na izbornim listama. Stranačke kvote primjerice imaju Švedska, Norveška, Finska, Danska, Nizozemska i Njemačka. U nekim slučajevima radi se o kvotama isključivo za žene, dok se u drugima određuje maksimalan odnosno minimalan broj zastupnika nekog spola što znači da zastupljenost niti jednog spola ne može biti, recimo, iznad 60% odnosno ispod 40%. O kvotama postoje različita mišljenja. Protivnici kvota smatraju da njihovo uvođenje narušava kvalitetu kandidata i kandidatkinja, tj. izabranih članova i članica državnih tijela; da se radi o podcjenjivanju žena jer sve pametne i sposobne žene ionako dolaze na liste i budu izabrane, te da svatko treba ravnopravno sudjelovati u izbornoj utakmici i ne smije imati “privilegije” s obzirom na spol. Pobornici kvota prije svega naglašavaju ukorijenjenu društvenu neravnopravnost žena koje u startu zbog svog spola imaju manje šanse uspjeti u politici ako se uopće u nju uključe, a u pravilu trebaju više raditi i biti pametnije i sposobnije od muškaraca da bi došle do iste razine na funkcijama koje oni obnašaju. Pobornici smatraju da je pozitivna diskriminacija nužna kako bi se ženama uopće dalo šansu da iskažu svoje potencijale u politici.

Političari (o) ženama

“Bog vas je stvorio za madrac, a ne mudraca”

*Anto Kovačević,
zastupnik u Hrvatskom saboru 2000.-2003.
(Vesni Pusić tijekom rasprave u Hrvatskom saboru)*

“Moja mala djevojčica puna je velikih želja”

*Davorko Vidović,
zastupnik u Hrvatskom saboru i ministar rada i socijalne skrbi 2000.-2003.
(o najavi kandidature Željke Antunović za predsjednicu SDP-a)*

“Žena bez djece je kao muškarac bez odsluženog vojnog roka”

*Vjekoslav Marochini,
član Poglavarstva Duge Rese 2007. godine
(kandidatkinji za mjesto pročelnice grada)*

“Više rađaj, manje pričaj”

*Vice Vukojević,
sudac Ustavnog suda i zastupnik u Hrvatskom saboru 1990.-1999.
(Đurđi Adlešić tijekom rasprave u Hrvatskom saboru)*

“Otkad više niste u Vladi vaša se retorika pretvorila u retoriku povrijeđene žene, žena varala muža, nakon toga se brak raspao.”

*Damir Polančec,
potpredsjednik Vlade RH 20007. godine
(Vesni Škare- Ožbolt tijekom rasprave u Hrvatskom saboru)*

“Ljubica Lalić nema pojma o čemu govori i od nje nećete čuti ništa pametno. I samo oni koji nemaju vlastiti privatni život komentiraju ponašanje drugih.”

*Mladen Pavić,
glasnogovornik Ministarstva poljoprivrede 2007. godine*

Ravnopravnost spolova u Hrvatskoj

“Postići ćemo jednakost onda kad na političku funkciju budu izabrane žene, jednako nesposobne kao neki već izabrani muškarci.”

Maureen Reagan

Zakonodavni i institucionalni okvir za unapređenje ravnopravnosti spolova

Ustav Republike Hrvatske

U članku 3. Ustava Republike Hrvatske određeno je da ravnopravnost spolova, uz nacionalnu ravnopravnost, mirotvorstvo, slobodu, jednakost, socijalnu pravdu, vladavinu prava i dr., predstavlja najvišu vrednotu ustavnog poretka, te je temelj za tumačenje Ustava. U članku 14. Ustava kaže se da “svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.”

Zakon o ravnopravnosti spolova

Zakonom o ravnopravnosti spolova štiti se i promiče ravnopravnost spolova kao temeljna vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, uređuje zaštita od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce u političkom, gospodarskom, socijalnom, obrazovnom i svim drugim područjima društvenog života.

Za osiguranje provedbe Zakona predviđeno je osnivanje Ureda za ravnopravnost spolova i Pravobraniteljice/lja za ravnopravnost spolova.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova osnovni je strateški dokument Republike Hrvatske koji se donosi s ciljem uklanjanja diskriminacije žena i uspostavljanja stvarne ravnopravnosti spolova provedbom politike jednakih mogućnosti za razdoblje od 2006. do 2010. godine. Mjere Nacionalne politike obuhvaćaju: 1) Unapređenje promicanja i zaštite ljudskih prava žena, 2) Stvaranje jednakih mogućnosti na tržištu rada, 3) Uvođenje rod-no osjetljivog odgoja i obrazovanja, 4) Uravnoteženje sudjelovanja žena i muškaraca u procesima odlučivanja, 5) Suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama, 6) Unapređenje sustava zdravstvene zaštite žena i 7) Daljnje osnaživanje institucionalnih mehanizama i metoda provedbe politike jednakih mogućnosti.

Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora

Odbor za ravnopravnost spolova matično je radno tijelo Sabora u postupku donošenja zakona o pitanjima primjene načela ravnopravnosti spolova u zakonodavstvu Republike Hrvatske. Ono potiče potpisivanje međunarodnih dokumenata o ravnopravnosti spolova i prati primjenu tih dokumenata, sudjeluje u izradi, provedbi i analizi ostvarenja Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, predlaže program mjera za uklanjanje diskriminacije po spolu, potiče ravnomjernu spolnu

zastupljenost u sastavu radnih tijela i izaslanstava Sabora, potiče i prati uvođenje načela ravnopravnosti spolova u obrazovanju, zdravstvu, javnom informiranju, socijalnoj politici, zapošljavanju, poduzetništvu, procesima odlučivanja, obiteljskim odnosima i dr., te potiče suradnju između institucija nadležnih za provođenje politike ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj.

Ured za ravnopravnost spolova

Ured za ravnopravnost spolova je stručno tijelo Vlade Republike Hrvatske koje ima aktivnu ulogu u koordinaciji svih aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje ravnopravnosti spolova; praćenje primjene međunarodnih ugovora koji se odnose na ravnopravnost spolova; praćenje primjene odredbi zakona i propisa donesenih na osnovi njega, kao i mogućnost predlagati Vladi ili ministarstvima usvajanje ili izmjene i dopune zakona i drugih propisa, te usvajanje drugih mjera kako bi se uspostavila de facto ravnopravnost. Ured predlaže Vladi Republike Hrvatske i izrađuje nacionalni program za promicanje ravnopravnosti spolova, te nadzire njegovu provedbu.

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova

Pravobranitelj/ica djeluje neovisno i samostalno, prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova i najmanje jednom godišnje izvješćuje Hrvatski sabor. Pravobranitelj/ica razmatra slučajeve kršenja načela ravnopravnosti spolova, slučajeve diskriminacije prema pojedincima ili grupama pojedinaca. U obavljanju poslova iz svojeg djelokruga pravobranitelj/ica je ovlašten/a upozoravati, predlagati i davati preporuke.

Povjerenstva za ravnopravnost spolova na lokalnoj razini

Povjerenstva za ravnopravnost spolova na lokalnoj razini mogu biti županijska, gradska i općinska povjerenstva za ravnopravnost spolova. Ona predlažu mjere i aktivnosti za unapređenje ravnopravnosti spolova u lokalnoj zajednici.

Koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave

Koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave zaduženi su za promicanje ravnopravnosti spolova te provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova u okviru državne uprave.

Ženska mreža Hrvatske

Ženska mreža Hrvatske je feministička mreža koja obuhvaća 49 organizacija, grupa i inicijativa koje su prepoznale da su žene diskriminirane te ekonomski, politički i statusno marginalizirane.

Ženska mreža Hrvatske svojim djelovanjem zalaže se za:

- priznavanje temeljnih ženskih prava*
- žensku solidarnost*
- antimilitarizam*
- nediskriminiranje na osnovi spola/roda, rase, vjerske ili nacionalne pripadnosti, životne dobi, seksualnog opredjeljenja, mentalnih ili tjelesnih razlika*

- priznavanje prava žena da odlučuju o svom tijelu i reprodukciji (pravo na pobačaj i osiguravanje dostupnosti, dostupna i za žensko zdravlje najpovoljnija kontracepcija, umjetna oplodnja i usvajanje djece bez obzira na bračni status i seksualno opredjeljenje)
- razvijanje ekološke svijesti
- razvijanje regionalne i međunarodne suradnje sa srodnim ženskim feminističkim organizacijama
- aktivno suprotavljanje nasilju nad ženama

Korisni linkovi:

www.ured-ravnopravnost.hr

www.prs.hr

www.sabor.hr

www.zenska-mreza.hr

Statistika

Stanovništvo: 51,9% su žene

Zdravstveni sustav: 57,6% stažistica i liječnica

Obrazovanje: 48,3% žena i 32,2% muškaraca ima samo osnovno obrazovanje ili manje od toga; 40,5% žena i 55% muškaraca ima srednje obrazovanje; 11,2% žena i 12,8% muškaraca ima više i visoko obrazovanje (u grupi između 25 i 34 godine, 19,7% žena i 13,7% muškaraca ima više i visoko obrazovanje); 81,4% nastavnica u osnovnim školama, 65% profesorica u srednjim školama i 43,2% profesorica na višim i visokim školama; 59,6% diplomiranih na visokim učilištima su žene; muškarci -51,4% magistara, a 54,8% doktora znanosti.

Zaposlenost i plaće: 52,4% nezaposlenih su žene (prema anketi o radnoj snazi) odnosno 60% prijavljenih na Zavodu za zapošljavanje su žene; plaće žena čine 89,4% plaće muškaraca; mirovine žena čine 83,5% mirovine muškaraca.

Pravosuđe: Žene čine većinu na gotovo svim sudovima, ali čine manjinu u predsjedanju sudovima; žene čine 82% žrtava kaznenih dijela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te 65,3% žrtava razbojništva.

Politika i javna uprava: U parlamentu je 21,7% žena, u županijskim skupštinama 14,5%, u gradskim vijećima 15,7% i u općinskim vijećima 8,4%. Među dužnosnicima je 31,6% žena, a među veleposlanicama 14,8%.

Literatura:

Branko Smerdel i Smiljko Sokol, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2006.

J. Andrassy, B. Bakotić, B. Vukas, *Međunarodno pravo I*, Školska knjiga, Zagreb 1998.

Miomir Matulović (ur.), *Ljudska prava - zbornik tekstova iz suvremenih teorija ljudskih prava*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka 1992.

Marta Vidaković Mukić, *Opći pravni rječnik*, Narodne novine d.d., Zagreb 2006.

Ustav Republike Hrvatske, <priredio Mato Arlović>, III. Izdanje, Narodne novine, Zagreb 2002.

Darko Goettlicher i Silvija Trgovec-Greif, *System of bodies for the exercise of human rights in the Republic of Croatia*, Government of the Republic of Croatia, Office for human rights, Zagreb 2002.

Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine, međunarodni ugovori, br.15/93.

Opća deklaracija o pravima čovjeka, <http://www.unhcr.ch/udhr/lang/src2.htm>, posjeta 27.6.2007.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, (2000/C 364/01) http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/doc/charter_364_01en.pdf, posjeta 27.6.2007.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda CETS No.: 005, izmjenjena Protokolom 11 s Protokolima 1.,4.,6.,7. i 13., <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/8E8F1266-6754-4880-80DD-BBA9D2677D9C/0/CroatianCroate.pdf>, posjeta 27.6.2007.

European Court of Human Rights Reports, <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Reports+and+Statistics/Reports/Annual+surveys+of+activity/>, posjeta 1.7.2007.

Robert Dahl, *O demokraciji*, Nakladno-istraživački zavod Politička kultura, Zagreb, 2000

David Held, *Modeli demokracije*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.

Feminizam za početnike, ur. Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodriguez, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.

Anne Phillips, *(O)Rađanje demokracije*, Ženska infoteka, Zagreb, 2001.

Carole Pateman, *Ženski nered: Demokracija, feminizam i politička teorija*, Ženska infoteka, Zagreb, 1998.

Mirela Holy, *Mitski aspekti ekofeminizma*, TIM press, Zagreb, 2007.

Žene i muškarci u Hrvatskoj 2007, ur. Jasna Crkvenčić-Bojić, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2007.

Žene i vođenje, ur. Maja Dubljević, Sanja Galeković, Gordana Obradović-Dragišić, CESI, Zagreb, 2004.

Rodna perspektiva u politici i praksi, ur. Gordana Obradović Dragišić, CESI, Zagreb, 2005.

Dieter Nohlen, *Izborno pravo i stranački sustav*, Školska knjiga, Zagreb, 1992

Feministička početnica - punilica, ur. Maja Pasarić, Centar za ženske studije, Zagreb

Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 116/03

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006-2010, ur. Mr.sc. Helena Štimac Radin, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, Zagreb, 2006.

